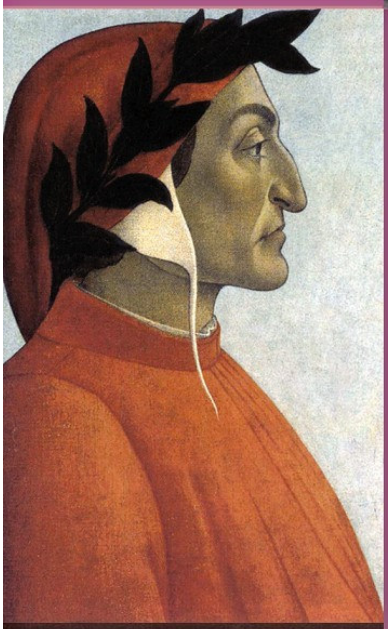

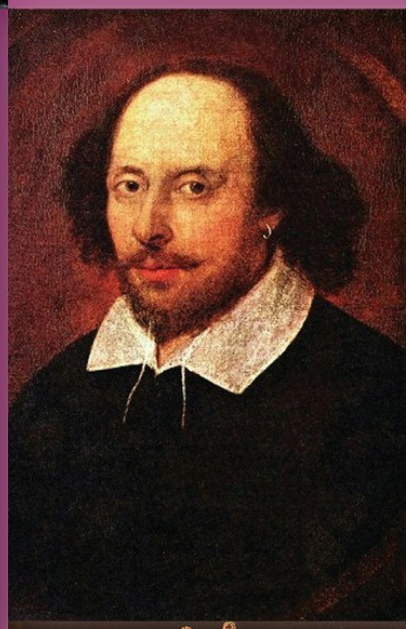

ՀԱՄԱՀԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐ

7

ՄԱՍ 2

ԳԱԳԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, ԱՐԱՄ ՆԱԶԱՐՅԱՆ

ՀԱՄԱՀԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐ

7–ՐԴ
ԴԱՍԱՐԱՆ

Դասագիրք հանրակրթական
հիմնական դպրոցի համար

Մաս 2

Վերահրատարակություն

ԶԱՆԳԱԿ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ · 2019

Երաշխավորված է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության կողմից

ՀՏԴ 373.5:93/94(075.3)
ԳՄԴ 63.3g72
Հ 422

Խմբագիրներ՝ ԱՐԱՄ ՔՈՍՅԱՆ
Պատմագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ԱՐԱՄ ՆԱԶԱՐՅԱՆ
Պատմագիտության թեկնածու

Հեղինակներ՝ ԳԱԳԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Պատմագիտության թեկնածու, դոցենտ
(§§14–17, 19, 20, 23–27)
ԱՐԱՄ ՆԱԶԱՐՅԱՆ
Պատմագիտության թեկնածու
(§§14, 18, 21–23, 27, III–V բաժինների ամփոփումներ)

Մեթոդական մասի հեղինակ՝
ԱՐՄԻՆԵ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
Պատմաբան, մանկավարժ
(մեթոդական ապարատ, ժամանակագրություն, բառարան)

Հարությունյան Գ.
Հ 422 ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ: ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐ: Դասագիրք հանրակրթական հիմնական դպրոցի 7–րդ դասարանի համար / Գ. Հարությունյան, Ա. Նազարյան.— Եր.: «Զանգակ» հրատ., 2019.
Մաս 2.— 88 էջ:

ՀՏԴ 373.5:93/94(075.3)
ԳՄԴ 63.3g72

ISBN 978-9939-68-712-4

© «Զանգակ-97» ՍՊԸ, 2019
© Գ. Հարությունյան, 2019
© Ա. Նազարյան, 2019
© ԴՏՀՏՇՀ, 2019

Հեղինակային բոլոր իրավունքները պաշտպանված են:

Գրքում օգտագործված նկարներ
(հապավումներ՝ ն — ներքև, վ — վերև, ա — աջ, ձ — ձախ)

Էջ 77՝ Ֆորդ Մադոքս Բրաուն. «*Ջոն Ուիկլիֆն ընթերցում է Ասպվածաշնչի իր թարգմանությունը*», էջ 78՝ Կարլ Գուստավ Հելքվիստ. «*Յան Հուսի ողջակիզումը*», էջ 84՝ Ժյուլ Էժեն Լենեպ. «*Ժաննա դ'Արկը Օռլեանի պաշարման ժամանակ*», էջ 85 (ն)՝ Ժան դու Տիե. «*Լյուդովիկոս XI*», էջ 89՝ Ադամ Ստեֆանովիչ. «*Կոտովոյի մարտը*», էջ 90՝ Ֆաուստ Զոնարո. «*Կոստանդնուպոլսի գրավումը*», էջ 93 (վ)՝ Ադոլֆ Իվոն. «*Կուլիկովոյի ճակատամարտը*», էջ 95՝ Վիկտոր Վասնեցով. «*Ցար Իվան Ահեղ*», էջ 96՝ Պյոտր Կորովին. «*Իվան IV–ը Կազանի պարիսպների տակ*», էջ 104՝ Էդվին Լորդ Ուիքս. «*Կորոնոյի ճակատի ներսույթը*», էջ 106՝ © Zereshk, էջ 108՝ Ջենտիլե Բելլինի. «*Օսմանյան տոլթան Մեհմեդ II–ի դիմանկարը*», էջ 113 (ն)՝ © David Castor, էջ 114՝ Չժան Սյուան. «*Խուգոյի գարնանային գբուանքը*», էջ 116՝ © Philip Larson, էջ 117 (վ)՝ Ֆուձիվարե'նո Տականոբու. «*Մինամոտո նո Յորիմոտո*», (ն) Կանո Տանու. «*Տոկուգավա Իեյասու*», էջ 123՝ Լուիս Փոանգ. «*Կոլումբոսը ժամանում է Ամերիկա*», էջ 124 (ն)՝ Էռնեստո Կազանովա. «*Վասկո դա Գաման նավախելին*», էջ 125՝ © Kurz and Allison, էջ 134 (վ)՝ Լուկաս Քրանիչ Ավագ. «*Մ. Լյութերի դիմանկարը*», (ն) Պաուլ Թուման. «*Լյութերն արդում է գրքերը*», էջ 136 (վ)՝ Հանս Հոլբեյն Կրտսեր. «*Հենրի VIII–ի դիմանկարը*», էջ 137՝ Պետեր Ռուբենս. «*Մարը Իգնատիոս Լոյոլա*», էջ 138՝ Պասկալ Կատի. «*Տրիդենտի ժողովը*», էջ 140՝ Տիցիան. «*Ֆիլիպ II*», էջ 143՝ Ջերարդ Տերբորխ. «*Մյունստերի պայմանագրի փաստաթուղթը*», էջ 146 (վ)՝ Ջոն Վանդերբանկ. «*Ֆրենսիս Բեկոնի դիմանկարը*», (ն) Է. Ֆերարի. «*Ջորդանո Բրունոյի դատավարությունը*», էջ 147՝ Ջուզեպե Բերտինի. «*Գալիլեո Գալիլեյն ու Վենետիկի դոժը*», էջ 148՝ Ֆրանս Հալս. «*Դեկարտի դիմանկարը*»:

Հրատարակչության տնօրեն՝ Էմին Մկրտչյան
Տեխնիկական խմբագիր՝ Նվարդ Փարսադանյան
Համակարգչային ձևավորումը՝ Լալա Հովսեփյանի, Գրիգորի Հարությունյանի
Շապիկի համակարգչային ձևավորումը՝ Արևիկ Հակոբյանի
Սրբագրիչ՝ Լուսինե Դավթյան

Տպագրությունը՝ օֆսետ: Չափը՝ 70x100/16: Թուղթը՝ օֆսետ: Ծավալը՝ 5,5 տպ. մամուլ
Տառատեսակը՝ «GHEA AspetScool»: Պայմանագիր՝ 03/Հ-19: Տպաքանակը՝ 36 279

«ԶԱՆԳԱԿ» հրատարակչություն
ՀՀ, 0051, Երևան, Կոմիտասի պող. 49/2, հեռ.՝ (+37410) 23 25 28, էլ. փոստ՝ info@zangak.am
Էլ. կայքեր՝ www.zangak.am, www.book.am, ֆեյսբուքյան կայքէջ՝ www.facebook.com/zangak

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

III ԲԱԺԻՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԻ ՄԱՅՐԱՄՈՒՏԸ

§14. ԴԱՍԱՅԻՆ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ 72
§15. ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱՎՈՐՈՒՄԸ 77
§16. ՀԱՐՅՈՒՐԱՄՅԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ 82
§17. ԲՅՈՒԶԱՆԴԻԱՅԻ ԱՆԿՈՒՄԸ 87
§18. ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱՑՎԱԾ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱՎՈՐՈՒՄԸ. 92

III ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ 99

IV ԲԱԺԻՆ

ԱՐԵՎԵԼՔԻ ԵՐԿՐՆԵՐԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐՈՒՄ

§19. ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ. 101
§20. ՔՈՉՎՈՐԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ. 106
§21. ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԸ IV–XVII ԴԱՐԵՐՈՒՄ 110
§22. ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ ԵՎ ՃԱՊՈՆԻԱՆ ՄԻՋՆԱԴԱՐՈՒՄ 115

IV ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ 121

V ԲԱԺԻՆ

ՆՈՐ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

§23. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՅՏՆԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 123
§24. ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ 130
§25. ՌԵՖՈՐՄԱՑԻԱ 135
§26. ՆՈՐ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԾՆՈՒՆԴԸ 141
§27. ՆՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ 146

V ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ 150

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ (ՄԱՍ 2) 152

ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԵԶՐԵՐԻ (ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ) ԲԱՌԱՐԱՆ 153

III ԲԱԺԻՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԻ ՄԱՅՐԱՄՈՒՏԸ

§14. ԴԱՍԱՅԻՆ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՎԱՏԱՏԻՐԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Արևմտյան Եվրոպայում ***XIV դարի վերջից ավատատիրությունը սկսեց անկում ապրել***: Այն ուղեկցվում էր տնտեսական ճգնաժամով և բնակչության թվաքանակի կրճատումով:

Տնտեսության անկումն առաջին հերթին նկատվում էր գյուղատնտեսության մեջ: Գյուղացու աշխատանքը դարձել էր քիչ արդյունավետ: ***Գյուղացիների մեծ մասը ճորտացվել էր***, ամրացվել տիրոջ հողին: ***Ճորտ գյուղացիները*** առանց տիրոջ թույլտվության չէին կարող հեռանալ նրա տարածքից: Բռնության միջոցները, որ կիրառում էին ավատատերերը գյուղացիների նկատմամբ, չէր ապահովում տնտեսության աճ: ***Հարկադիր աշխատանքը սպառել էր իրեն***: Գյուղացիները մշտապես պայքարում էին տերերի դեմ, տեղի ունեցան հզոր գյուղացիական ապստամբություններ:

Անկում էր ապրում նաև արհեստագործությունը: Համքարային կանոնադրությունը, որը սահմանում էր արտադրանքի քանակը և որակը, խանգարում էր արտադրության հետագա ընդլայնմանը:

Գյուղացիների աշխատանքը ավատատիրոջ հողում

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿՅԱՆՔՈՒՄ

Անկումը կասեցնելու և դրությունը բարելավելու համար ***ավատատերերը միջոցներ*** գտան: ***Մի դեպքում*** նրանք իրենց հողերը բաժանում էին գյուղացիներին: Վերջիններս ստացած բերքի մի մասը տալիս էին տիրոջը, մնացածը՝ ինքնուրույն տնօրինում: ***Մյուս դեպքում*** ավատատերերը հողը մշակելու համար օգտագործում էին ***վարձու աշխատողների***: Այս ամենի շնորհիվ ***գյուղատնտեսությունը սկսեց վերականգնվել***:

Այժմ գյուղացիները նաև ***հնարավորություն ստացան ազատվելու ճորտական վիճակից***: Փրկագին վճարելով՝ նրանք կարող էին փոխել բնակության վայրը, ազատորեն ամուսնանալ և ժառանգել գույք: Սակայն հողային սեփականության իրավունքը դեռևս պատկանում էր ավատատիրոջը:

Կյանքը քաղաքում նույնպես փոխվում էր: Առաջացան մանուֆակտուրաներ: ***Մանուֆակտուրան ձեռքի աշխատանքի վրա***

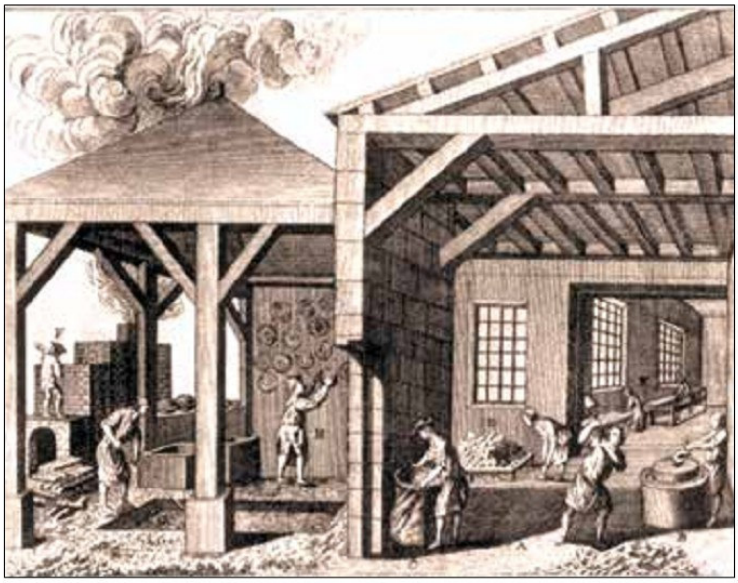

Աշխատանքը մանուֆակտուրայում

6 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

հիմնված նոր տիպի ձեռնարկություն էր: Այդտեղ կար ***աշխատանքի բաժանում***, և ***աշխատում էին վարձու բանվորներ***:

Քաղաքների զարգացման հետևանքով աճում էր քաղաքային բնակչության թվաքանակը: ***Քաղաքը դառնում էր հասարակության տնտեսական և մշակութային կյանքի կենտրոն***:

Հասարակությունն արդեն բաղկացած էր ոչ միայն ազնվականներից, հոգևորականներից և գյուղացիներից, այլև քաղաքացիներից: ***Նրանք էլ կազմում էին ավատատիրական հասարակության չորս դասերը***:

ԴԱՍԱՅԻՆ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ

Ավատատիրական հասարակությունում տեղի ունեցող փոփոխությունները նպաստեցին, որ ձևավորվի ***նոր տիպի պետություն***:

Տնտեսության անկման հետևանքով պետության գլուխ կանգնած թագավորները ֆինանսական միջոցների (դրամի) պակաս էին ունենում: Խնդրի լուծման նպատակով նրանք դիմում էին հասարակության դասերի օգնությանը, առաջին հերթին՝ քաղաքացիներին:

Դասերը թագավորի պահանջները քննարկում էին իրենց ներկայացուցիչների ժողովում: Քանի որ ֆինանսների խնդիր հաճախ էր առաջանում, ***թագավորին կից ստեղծվեց դասերի ներկայացուցիչների ընդհանուր ժողով***: Շուտով երկրի համար կարևոր օրենքներն ու որոշումները նույնպես սկսեցին քննարկվել և հաստատվել այդ ժողովներում:

7 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Առաջացավ իշխանության նոր մարմին՝ դասային ներկայացուցիչների ժողովը: Եթե մինչ այդ թագավորը միանձնյա էր որոշում կայացնում, ապա այժմ նրա որոշումների և օրենքների մի մասը հաստատում էր ներկայացուցչական ժողովը: ***Այսպես ձևավորվեց նոր տիպի պետություն***, որը ստացել է ***դասային միապետություն*** անունը:

ԴԱՍԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ ԵՎՐՈՊԱՅՈՒՄ

Առաջինը նման ժողով սկսեց ձևավորվել ***Անգլիայում*** դեռևս ***XIII դարում***: Անգլիական դասային ներկայացուցիչների ժողովը կոչվեց ***պառլամենտ (խորհրդարան)***: Այն ուներ ***երկու պալատ***՝ Լորդերի և Համայնքների: ***Լորդերի (վերին)*** պալատում նիստեր էին անցկացնում բարձրաստիճան հոգևորականները և բարոնները, իսկ ***Համայնքների (ստորին)*** պալատում՝ ասպետները և քաղաքացիները:

Ֆրանսիայում դասային միապետությունը ձևավորվեց Հռոմի պապի հետ պայքարի արդյունքում: Ֆրանսիական եկեղեցու և պապական արքունիքի փոխհարաբերությունների հետ կապված խնդիրները քննարկելու համար ***Ֆիլիպ IV Գեղեցիկ արքան 1302 թ. հրավիրեց դասերի ներկայացուցիչների ժողով***: Այն կոչվեց ***Գլխավոր շրջաններ (դասեր)***: Կազմված էր ***երեք պալատներից***՝ հոգևորականության, ազնվականության և քաղաքների ներկայացուցիչներից:

Դասային ներկայացուցիչների ժողովներ առաջացան նաև այլ երկրներում: Օրինակ՝ ***Գերմանիայում*** այն կոչվեց ***ռայխստագ***, ***Իսպանիայում՝ կորտեսներ***:

Անգլիական խորհրդարան

Լորդերի պալատը

Համայնքների պալատը

8 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ովքե՞ր էին ճորտերը:
2. Ներկայացրե՛ք ավատատիրական հասարակության անկման դրսևորումները:
3. Ի՞նչ միջոցներ կիրառեցին ավատատերերը՝ դրությունը բարելավելու համար:
4. Ի՞նչ ազատություններ ստացան ճորտ գյուղացիները:
5. Ի՞նչ է մանուֆակտուրան:
6. Թվարկե՛ք այս ժամանակաշրջանի հասարակության հիմնական դասերը:
7. Ինչպե՞ս է առաջացել դասային միապետությունը: Փորձե՛ք գծապատկերի տեսքով ներկայացնել այն:
8. Ի՞նչ էին կոչվում Անգլիայում և Ֆրանսիայում ձևավորված դասային ներկայացուցչական ժողովները: Եվրոպական ուրիշ ի՞նչ երկրներում առաջացան նման ժողովներ:

Նոր հասկացություններ, անուններ

Ճորտ, ազատ տեղաշարժվելու իրավունք, մանուֆակտուրա, դասային ներկայացուցիչների ժողով, դասային միապետություն, խորհրդարան, Լորդերի պալատ, Համայնքների պալատ, Ֆիլիպ IV Գեղեցիկ, Գլխավոր շտատներ, ռայխստագ, կորտեսներ

9 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§ 15. ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱՎՈՐՈՒՄԸ

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐԵՏԻԿՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ»

Ժամանակակից Եվրոպայի ազգային լեզուների ձևավորումը սկսվել էր դեռ վաղ միջնադարում: Ինչպես գիտեք, կաթոլիկ եկեղեցու արարողությունները կատարվում էին հավատացյալ ժողովուրդների մեծ մասի համար անհասկանալի լատիներենով: Տարբեր երկրներում փորձում էին եկեղեցական ժամասացությունը կատարել մայրենի լեզվով:

Իսկ ***XIV դ. սկզբին ձևավորվեց եկեղեցին պետությունից անջատելու ուսմունքը***: Այսպես՝ Օքսֆորդի համալսարանի պրոֆեսոր ***Ջոն Ուիկլիֆը*** կարծում էր, որ Հռոմի պապերը իրավունք չունեն խառնվելու անգլիական թագավորության և եկեղեցու գործերին: Նա ***ծրագրում էր ստեղծել Հռոմից անկախ անգլիական եկեղեցի***, որի գլուխ կանգնելու էր Անգլիայի թագավորը: Ուիկլիֆի

Ջոն Ուիկլիֆն ընթերցում է Աստվածաշնչի իր թարգմանությունը

10 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

նախաձեռնությամբ Աստվածաշունչը թարգմանվեց անգլերեն:

1381 թ. Ուիկլիֆի ուսմունքը հռչակվեց իբրև ազգային հերետիկոսություն, քանի որ այն փորձում էր ստեղծել ազգային եկեղեցի: Ի վերջո ինկվիզիցիան հասավ նրան, որ Ուիկլիֆի ոսկորները գերեզմանից հանեցին և խարույկի վրա այրեցին:

Պրահայի համալսարանի պրոֆեսոր Յան Հուսը հանդես եկավ պապերի աշխարհիկ իշխանության և եկեղեցու հարստացման դեմ: Նա Աստվածաշունչը թարգմանեց չեխերեն և ձգտում էր ստեղծելու չեխական ազգային եկեղեցի: Բանավեճի համար ***Հուսին հրավիրեցին եկեղեցական ժողով***: Այստեղ նրան դատապարտեցին որպես հերետիկոսի և ***1415 թ. ողջակիզեցին խարույկի վրա***:

«Ազգային հերետիկոսությունները» հող նախապատրաստեցին Եվրոպայի տարբեր երկրներում ***ազգային եկեղեցիների առաջացման համար***:

Յան Հուսի ողջակիզումը

11 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Ֆրանսիական ազգային պետության կազմավորումը

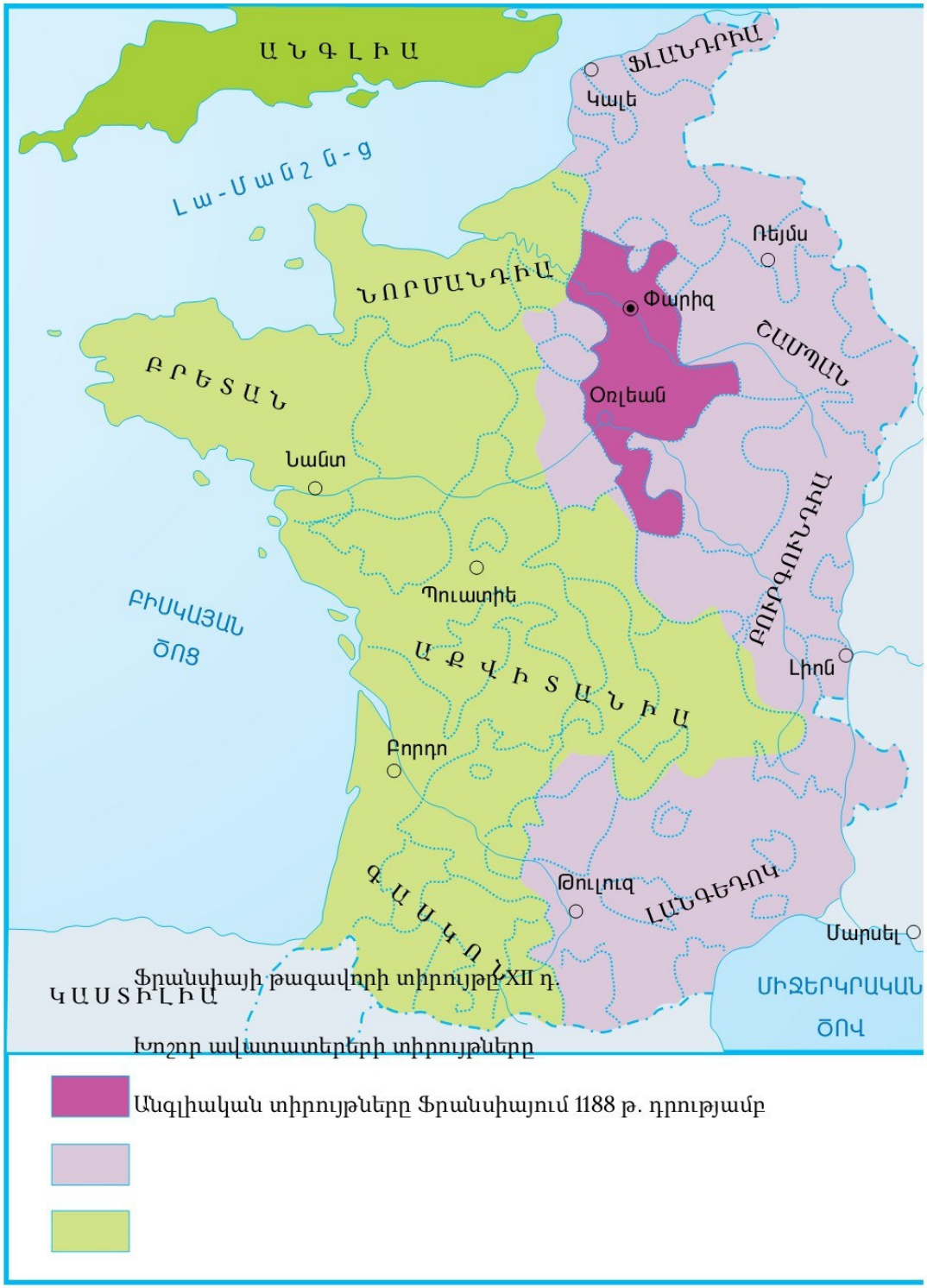

12 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ

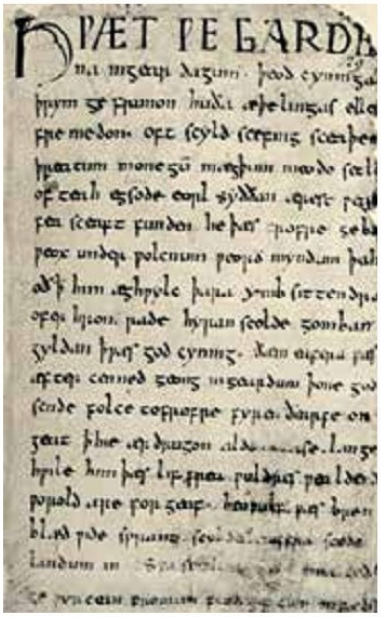

Հին անգլերենով գրված պոեմի ձեռագիր հայտված

Ժողովուրդների (ցեղերի) տեղաշարժերը Եվրոպայում XI դարից հետո հիմնականում դադարեցին: ***Սկսվեց տարբեր ազգերի կազմավորման գործընթացը***:

Ազգի կազմավորման կարևորագույն գործոններից մեկը ***ազգային լեզուն է***: Լեզվի շնորհիվ էր ստեղծվում տվյալ ***ազգին բնորոշ մշակույթ, հոգևոր ընդհանուր միջավայր և ազգային ինքնագիտակցություն***:

Այսպես՝ մինչև XII դարը Անգլիայում խոսում էին տարբեր լեզուներով և բարբառներով: Հետագայում ***Լոնդոնի բարբառի հիման վրա ձևավորվեց անգլերենը***: Այն դարձավ խոսակցական և գրական լեզու ամբողջ Անգլիայի համար: 1362 թվականից խորհրդարանի նիստերը և դատական քննարկումները տարվում էին անգլերենով:

Ազգերի կազմավորմանը զուգահեռ Եվրոպայում ձևավորվում էին ազգային պետություններ: Ազգային պետությունում բնակչության մեծամասնությունն արդեն խոսում էր նույն լեզվով: Սա նպաստում էր նաև կենտրոնաձիգ թագավորական իշխանության առաջացմանը և ամրապնդմանը:

Ազգային պետության թագավորն այլևս չէր ենթարկվում Հռոմի պապին: XIV դարում ֆրանսիական և անգլիական թագավորները օրենքներ ընդունեցին, որոնք սահմանափակում էին պապերի իրավունքները այդ երկրների նկատմամբ:

Ազգային պետությունների ստեղծման ճանապարհին պապականությունը միակ արգելքը չէր: Եվրոպայում դեռ երկար ժամանակ կենսունակ էին նախկին Հռոմեական

13 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

կայսրության նման տերություն ստեղծելու ձգտումները: Այսպիսի պետություն էր Սրբազան հռոմեական կայսրությունը: Այն ներառում էր տարբեր ժողովուրդներ և թույլ չէր տալիս, որ նրանք առանձնանան և ստեղծեն ազգային պետություններ:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ե՞րբ էր սկսվել ժամանակակից Եվրոպայի ազգային լեզուների ձևավորումը:
2. Ձեր կարծիքով ինչո՞ւ էին եվրոպական ժողովուրդները ձգտում եկեղեցական արարողությունները կատարել մայրենի լեզվով:
3. Ինչո՞ւ Ջոն Ուիկլիֆի ուսմունքը հռչակվեց «ազգային հերետիկոսություն»: Ձեր կարծիքով ինչո՞ւ նրա հետ այդպես դաժան վարվեցին:
4. Ո՞վ էր Յան Հուսը, և ինչո՞ւ նա դատապարտվեց:
5. Ժողովուրդների (ցեղերի) տեղաշարժերը Եվրոպայում ե՞րբ են հիմնականում դադարել:
6. Ո՞ր բարբառի հիմքի վրա է ձևավորվել անգլերենը:
7. Հիմնականում ո՞ւմ դեմ հակամարտության պայմաններում ձևավորվեցին ազգային պետությունները:
8. Թվարկե՛ք ազգային պետությունների առաջացման խոչընդոտները:

Քննարկման հարց

Փորձե՛ք պարզել ազգային լեզուների նշանակությունը ազգային պետությունների ձևավորման գործում:

Նոր հասկացություններ, անուններ

Ջոն Ուիկլիֆ, ազգային եկեղեցի, «ազգային հերետիկոսություն», Յան Հուս, ազգային լեզու, ազգային պետություն

14 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§16. ՀԱՐՅՈՒՐԱՄՅԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԵՎ ՍԿԻԶԲԸ

Անգլիայի թագավոր Վիլհելմ I Նվաճող (1066–1087)

Անգլիայի և Ֆրանսիայի միջև տարածքային վեճերը դարեր շարունակ չէին դադարում: Ի վերջո ***դրանք հանգեցրին նրանց միջև երկարատև պատերազմի***:

Անգլո–ֆրանսիական տարածքային հակամարտությունն առաջացել էր դեռևս XI դարում: Ֆրանսիայի հյուսիսում հաստատված ***նորմանների առաջնորդ դուքս Վիլհելմը գրավեց Անգլիան և 1066 թ. իրեն հռչակեց Անգլիայի թագավոր***: Նա Ֆրանսիայի հյուսիսում գտնվող իր Նորմանդիա դքսությունը միացրեց Անգլիային:

Երբ անգլիական գահն անցավ Վիլհելմի թոռ Հենրիխին՝ Ֆրանսիայի ***Անժու մարզի*** կոմսին, նրա տիրույթները ևս միացվեցին Անգլիային: Հենրիխի կնոջը պատկանող՝ ***Աքվիտանիայի դքսության*** մի մասն էլ, որպես օժիտ, անցավ Անգլիային:

Փաստորեն, Անգլիան Ֆրանսիայում ավելի շատ տարածքներ ուներ, քան ֆրանսիական թագավորները:

Տարածքների համար ***հերթական վեճը 1337 թ. վերածվեց պատերազմի***: Պատմությանն այն հայտնի է ***Հարյուրամյա պատերազմ (1337–1453)*** անունով:

1346 թ. անգլիացիները գրավեցին Կալե նավահանգիստը: ***1356 թ. Պուատիե քաղաքի մոտ ֆրանսիացիները կրկին ծանր պարտություն կրեցին***: Ֆրանսիայի թագավորը գերի ընկավ, իսկ երկրի ամբողջ հարավ–արևմուտքն անցավ Անգլիային:

15 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Հարյուրամյա պատերազմը: Գյուղացիական ապստամբությունները

16 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ՕՌԼԵԱՆԻ ԿՈՒՅՍԸ

Պատերազմը փոփոխական հաջողություններով շարունակվեց նաև հաջորդ դարում: ***Անգլիական բանակը 1415 թ.*** նոր հարձակում սկսեց և առանց դժվարության ***գրավեց Փարիզը***: Կնքված պայմանագրով ***Ֆրանսիան կորցրեց իր քաղաքական անկախությունը***:

Ֆրանսիայի անկախության համար սկսվեց ***ազատագրական պայքար***: Այն ***գլխավորեց Ժաննա դ'Արկը***:

Ժաննան գյուղացու աղջիկ էր: Նա համոզված էր, որ Աստված իրեն է ընտրել

Ժաննա դ'Արկը Օռլեանի ազատագրման ժամանակ

Ֆրանսիացիներն ազատագրեցին պաշարված Օռլեանը 1429 թ. մայիսի 8-ին (այդ օրը այժմ էլ տոնվում է Օռլեանում): Հարյուրամյա պատերազմից քիչ անց Կառլոս VII-ը, հասարակական կարծիքի ճնշման տակ, վերանայեց ինկվիզիցիայի վճիռը, և Ժաննան անմեղ ճանաչվեց:

17 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Ֆրանսիան ազատագրելու համար: Ժաննան հանդիպեց ֆրանսիական գահազրկված Կարլոս VII թագավորի հետ և համոզեց զորք տրամադրել՝ պաշարված Օռլեանը ազատագրելու համար:

Ֆրանսիական բանակը Ժաննայի գլխավորությամբ 1429 թ. ազատագրեց Օռլեանը: Ժաննային սկսեցին անվանել ***Օռլեանի կույս***: Այնուհետև նա ***Կարլոսին*** ուղեկցեց Ռեյմս քաղաք, որտեղ վերջինս ***օծվեց Ֆրանսիայի թագավոր***: Այսպիսով՝ Ֆրանսիայի անկախությունը վերականգնվեց:

Կոմպիենի մոտ 1430 թ. Ժաննան գերի ընկավ: Անգլիացիները նրան հանձնեցին ինկվիզիցիայի դատարանին, որը Ժաննային մեղադրեց հերետիկոսության և կախարդության մեջ: Հաջորդ տարի ***19-ամյա Ժաննային ողջակիզեցին խարույկի վրա***:

Պատերազմը շարունակվեց նոր ուժով: Ֆրանսիացիները հասան հաջողության և վերանվաճեցին կորցրած տարածքները: ***1453 թ. կնքված հաշտության պայմանագրով պատերազմն ավարտվեց***: Ֆրանսիայում անգլիացիներին մնաց միայն Կալե նավահանգիստը:

ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄԸ

Հարյուրամյա պատերազմում տարած հաղթանակը բարենպաստ պայմաններ ստեղծեց Ֆրանսիայի քաղաքական միավորումն ավարտելու համար: Այս խնդիրը հաջողությամբ լուծեց ***Լյուդովիկոս XI-ը (1461–1483)***: Նրա գլխավոր հակառակորդն էր Բուրգունդիայի դուքս Կարլոս Խիզախը: Վերջինս փորձում էր ստեղծել Ֆրանսիայից

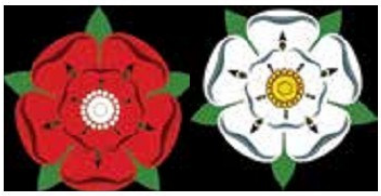

Հարյուրամյա պատերազմից հետո Անգլիայում պայքար սկսվեց հանուն իշխանության: Այն հայտնի է Կարմիր և Սպիտակ վարդերի պատերազմ անունով: Իշխանության համար պայքարում էին Յորքի դուքսերը՝ Թյուդորները, որոնց զինանշանի վրա պատկերված էր սպիտակ վարդ: Նրանք կռվում էին իշխող Լանքաստերների (սրանց զինանշանի վրա պատկերված էր կարմիր վարդ) դեմ: Երեսուն տարի տևած պատերազմից հետո իշխանությունը գրավեց Թյուդորների տոհմը:

Լյուդովիկոս XI

18 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

անկախ Բուրգունդիա պետությունը: Սակայն բուրգունդցիները պարտություն կրեցին, իսկ դուքսը սպանվեց: Բուրգունդիայի դքսության մեծ մասն անցավ Ֆրանսիային:

Միավորման ավարտից հետո Ֆրանսիան դարձավ Եվրոպայի խոշորագույն ազգային պետությունը:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ինչպե՞ս և ի՞նչ տարածքային վեճեր էին առաջացել Անգլիայի և Ֆրանսիայի միջև:
2. Թվարկե՛ք Ֆրանսիայում անգլիական թագավորներին անցած տարածքները:
3. Ե՞րբ է սկսվել Հարյուրամյա պատերազմը:
4. Ե՞րբ անգլիացիները գրավեցին Կալե նավահանգիստը:
5. Ի՞նչ հետևանքներ ունեցավ Ֆրանսիայի պարտությունը XV դ. սկզբին:
6. Ո՞վ էր Ժաննա դ'Արկը: Ինչո՞ւ են նրան անվանել Օռլեանի կույս:
7. Ե՞րբ է ավարտվել Հարյուրամյա պատերազմը: Ձեր կարծիքով ո՞վ հաղթեց այդ պատերազմում:
8. Ո՞ւմ օրոք ավարտվեց Ֆրանսիայի միավորումը: Ո՞վ էր նրա գլխավոր հակառակորդը:

Քննարկման հարց

Ձեր կարծիքով ինչո՞ւ Ժաննա դ'Արկին այրեցին խարույկի վրա:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Հարյուրամյա պատերազմ, դուքս Վիլհելմ, Կալե նավահանգիստ, Ժաննա դ'Արկ, Օռլեան, Կարլոս VII, «Օռլեանի կույս», Լյուդովիկոս XI, Բուրգունդիա, Կարլոս Խիզախ

19 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§ 17. ԲՅՈՒԶԱՆԴԻԱՅԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

ԽԱՉԱԿՐԱՑ ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐՇԱՎԱՆՔԸ ԵՎ ԲՅՈՒԶԱՆԴԻԱՆ

Արդեն ասվել է, որ Երուսաղեմը գրավելու համար Ինոկենտիոս III պապը կազմակերպել էր խաչակրաց արշավանք: Սակայն Արևելք տեղափոխվելու համար, հակառակ պապի ցանկության, խաչակիրները հավաքվեցին ոչ թե Սիցիլիայում, այլ Վենետիկում: Նրանք բանակցություններ սկսեցին ***Վենետիկի կառավարիչ Էնրիկո Դանդոլոյի*** հետ: ***Խաչակիրները ծրագրել էին Արևելք հասնել Վենետիկի նավերով***:

Օգտվելով Բյուզանդիայում ծագած գահակալական կռիվներից՝ ***Դանդոլոն, որպես տեղափոխման փոխհատուցում, խաչակիրներին առաջարկեց գրավել Կոստանդնուպոլիսը***: Այսպես նա փորձում էր ազատվել Վենետիկի առևտրական մրցակից Կոստանդնուպոլսից:

Խաչակիրները համաձայնվեցին, և ***1204 թ. սկսվեց չորրորդ արշավանքը***: Խաչակիրները գրավեցին Կոստանդնուպոլիսը: Նրանք թալանեցին հեքիաթային հարստություն ունեցող քաղաքը, ոչնչացրին բազմաթիվ մշակութային արժեքներ:

Խաչակիրներն այլևս առաջ չշարժվեցին: ***Բյուզանդիայից նվաճված տարածքների վրա նրանք հիմնադրեցին խաչակրաց պետություն՝ Լատինական կայսրությունը: Իսկ կայսրության փոքրասիական շրջաններում հույները ստեղծեցին Նիկեայի և Տրապիզոնի կայսրությունները***:

Բյուզանդական պատմիչը խաչակիրների կողմից Կոստանդնուպոլիսը կողոպտելու մասին

Դժվար և անհնար էր աղերսանքով մեղմել և գթաշարժել այդ բարբարոս ժողովրդին. փողոցներում լաց ու հեկեկանք էր, խաչմերուկներում՝ ողբ, տաճարներում՝ աղիողորմ հառաչանք...

Ամեն օր նրանք զբաղվում էին հարբեցողությամբ ու որկրամոլությամբ: Զարմանալ կարելի էր գոռոզությունից գիտակցությունները մթագնած այդ մարդկանց անչափ խելացնորության վրա, երբ նրանք վիճակ էին գցում, թե ով որ քաղաքին և որ երկրին պետք է տիրի:

20 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Լատինական կայսրությունը գոյատևեց մինչև 1261 թ., երբ կայսր Միքայել VIII–ը հետ գրավեց Կոստանդնուպոլիսը: Սակայն խաչակիրների հարվածներից Բյուզանդիան այնպես էր տրոհվել ու թուլացել, որ այլևս չկարողացավ ուշքի գալ:

ԹՈՒՐՔԵՐԻ ՆՎԱՃՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԼԿԱՆՆԵՐՈՒՄ

Մինչև XIV դարի կեսերը թուրքերը նվաճել էին ***Փոքր Ասիա թերակղզու հյուսիս–արևմուտքը***: Օգտվելով Բյուզանդիայի թուլացումից՝ նրանք անցան ***Դարդանելի նեղուցը*** և սկսեցին նվաճել Բալկանյան թերակղզին: ***Սուլթան Մուրադ I–ը պետության մայրաքաղաքը տեղափոխեց Ադրիանուպոլիս***:

Բյուզանդիան, Բուլղարիան և Սերբիան, չկարողացան միավորել իրենց ուժերը և համատեղ հանդես գալ թշնամու դեմ: Սա հնարավորություն տվեց թուրքերին առան-

Կոստանդնուպոլսի գրավումը խաչակիրների կողմից 1204 թ.

21 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ձին–առանձին պարտության մատնելու այդ երկրներին: Առաջին հարվածը նրանք հասցրին ***Սերբիային: 1389 թ. Կոսովոյի դաշտում տեղի ունեցած ճակատամարտում սերբերը պարտություն կրեցին***: Թեև օսմանցիները չկարողացան ամբողջովին գրավել Սերբիան, սակայն նվաճեցին Բալկանյան թերակղզու հարավ–արևմուտքը:

ԲՅՈՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ

Օսմանյան թուրքերը 1402 թ. ծանր պարտություն կրեցին Լենկ Թեմուրի զորքերից: Բյուզանդիան չկարողացավ օգտվել այդ պատեհ առիթից և կազմակերպել երկրի պաշտպանությունը:

1389 թ. Կոսովոյի ճակատամարտը

22 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Վերսկսվեցին բանակցությունները Արևմուտքի հետ՝ օգնություն ստանալու նպատակով: Բյուզանդիան ստիպված համաձայնեց նաև կաթոլիկ և հույն ուղղափառ եկեղեցիների միավորմանը: Համաձայնագրի ստորագրումից հետո Հռոմի պապը կազմակերպեց խաչակրաց արշավանք: Սակայն ***1444 թ. Վառնա քաղաքի մոտ տեղի ունեցած ճակատամարտում խաչակիրները պարտություն կրեցին***:

Այնուհետև թուրքերը նախապատրաստվեցին գրավելու Բյուզանդիայի մայրաքաղաքը: ***Օսմանյան բանակը շրջապատեց Կոստանդնուպոլիսը*** և 63–օրյա պաշարումից հետո՝ ***1453 թ. մայիսի 29–ին, գրավեց այն***:

Քրիստոնյա Արևելքը կորցրեց իր մայրաքաղաքը: Հարավարևելյան Եվրոպան մտավ Օսմանյան պետության կազմի մեջ: Բյուզանդական կայսրությունը դադարեց

Կոստանդնուպոլսի գրավումը թուրքերի կողմից 1453 թ. մայիսի 29–ին

23 von 91 12.02.2021, 10:58

գոյություն ունենալուց: ***Կոստանդնուպոլսի անկումով փակվեց Արևելահռոմեական կայսրության պատմության վերջին էջը***:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Երբ է սկսվել խաչակրաց չորրորդ արշավանքը: Ինչո՞ւ խաչակիրները Երուսաղեմն ազատագրելու փոխարեն գրավեցին Կոստանդնուպոլիսը:
2. Երբ ստեղծվեց և մինչև երբ գոյություն ունեցավ Լատինական կայսրությունը:
3. Ինչ հետևանքներ ունեցավ խաչակրաց չորրորդ արշավանքը Բյուզանդիայի համար:
4. Թուրքերը երբ անցան Բալկանյան թերակղզի: Ադրիանուպոլիսը ո՞վ դարձրեց Օսմանյան պետության մայրաքաղաք:
5. Ինչո՞ւ օսմանցիներին հաջողվեց պարտության մատնել Բալկանյան թերակղզու երկրներին:
6. Երբ է տեղի ունեցել Կոսովոյի ճակատամարտը, ինչ հետևանքներ ունեցավ այն:
7. Ո՞ր դեպքերը խանգարեցին թուրքերին XV դ. սկզբին գրավելու Կոստանդնուպոլիսը: Երբ նրանց հաջողվեց գրավել Կոստանդնուպոլիսը:

Քննարկման հարց

Ձեր կարծիքով ինչ հետևանքներ է ունեցել Կոստանդնուպոլսի անկումը համաշխարհային պատմության մեջ:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Էնրիկո Դանդոլո, Լատինական կայսրություն, Միքայել VIII կայսր, սուլթան Մուրադ I, Ադրիանուպոլիս, 1389 թ. Կոսովոյի ճակատամարտը, Լենկ Թեմուր, 1444 թ. Վառնայի ճակատամարտը, 1453 թ. Բյուզանդական կայսրության անկումը

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§18. ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱՑՎԱԾ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱՎՈՐՈՒՄԸ

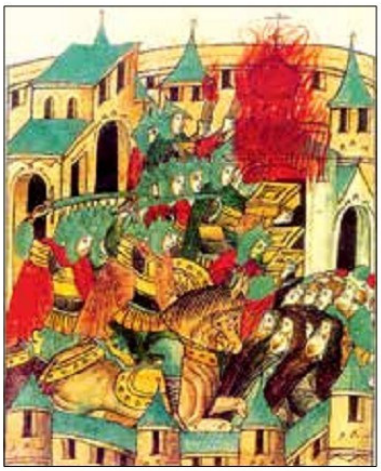

Մոնղոլների արշավանքը Ռուսաստան, 1238 թ.
Միջնադարյան մանրանկար

Հին Ռուսիայի տարածքում XIII դարի սկզբներին գոյություն ունեին մի քանի անկախ իշխանություններ: Չինգիզ խանի թոռ ***Բաթու խանը 1237–1241 թթ. նվաճեց Ռուսիայի մեծ մասը***: Ռուսական իշխանությունները կախման մեջ ընկան մոնղոլ–թաթարական հսկայածավալ տերությունից:

Ավելի ուշ Լիտվական մեծ իշխանությունը գրավեց Ռուսիայի արևմտյան և հարավային շրջանները: ***Հին ռուսական պետությունն ավելի քան երկու դար անկումային վիճակում էր***:

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ

XIV դարում սկսում է ուժեղանալ Մոսկվայի իշխանությունը: Մոնղոլները ***Մոսկվայի իշխանին ճանաչեցին ռուսական Մեծ իշխան*** և նրան տվեցին հարկահավաքության իրավունքը:

Մոսկվայի իշխանությունն էլ հենց գլխավորեց ռուսական հողերի միավորման գործընթացը: Իսկ ***միավորման համար XIV–XV դարերում ստեղծվել էին անհրաժեշտ նախադրյալներ***.

Տնտեսական նախադրյալ — Վերականգնվել ու զարգանում էր տնտեսությունը, աշխույժ առևտրական կապեր էին հաստատվել երկրի տարբեր շրջանների միջև:

Սոցիալական նախադրյալ — Միավորման և մոնղոլական տիրապետությունից ազատվելու հարցում միասնական էին բնակչության բոլոր խավերը (իշխաններ, բոյարներ,

25 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ազնվականներ, հոգևորականներ, գյուղացիներ, արհեստավորներ և առևտրականներ):

Հոգևոր-գաղափարական նախադրյալ — Ժողովրդի համախմբմանը նպաստեցին ազգային ինքնագիտակցության աճը և միասնական պետություն ունենալու գաղափարը:

Քաղաքական նախադրյալ — Արտաքին-քաղաքական կարևոր գործոն էր մոնղոլներից ու Լիտվական մեծ իշխանությունից եկող մշտական վտանգը, իսկ ներքին քաղաքական կարևոր նախադրյալ էր Մոսկվայի հզորացումը:

Մոսկվայի հեղինակությունը բարձրացավ հատկապես 1380 թ. Կուլիկովոյի ճակատամարտում մոնղոլների նկատմամբ տարած հաղթանակի շնորհիվ: Դրանից հետո արագացավ Մոսկվայի շուրջը ռուսական հողերի միավորման գործընթացը:

Դմիտրի Դոնսկոյը Կուլիկովոյի ճակատամարտում

Ռուսական կենտրոնացված պետության ստեղծման գործում կարևոր դեր խաղաց Իվան III-ը (1462–1505 թթ.): Նրա օրոք տապալվեց մոնղոլական լուծը: Իվան III-ը իրեն համարում էր Համայն Ռուսիայի տիրակալ: Բյուզանդիայի անկումից հետո (1453 թ.) Ռուսական պետությունը հավակնում էր դառնալու նրա ժառանգորդը: Ռուսաստանի պետական զինանշան ընդունվեց բյուզանդական երկգլխանի արծիվը (այսօր ևս Ռուսաստանի զինանշանն է): Հատուկ խորհրդանշաններ դարձան Կոստանդին Մոնոմախ կայսեր գդակը և շքեղ թիկնոցը:

Իվան III

26 von 91 12.02.2021, 10:58

Ռուսական պետության կազմավորումն ու ընդարձակումը XIV–XVI դդ.

Մոսկվայի մեծ իշխանության տարածքը 1462 թ. դրությամբ

Ռուսական զորքերի արշավանքները միացյալ պետության ստեղծման նպատակով

Ռուսաստանի տարածքը XVI դ. կեսին

Ռուսական զորքերի արշավանքները XVI դ. երկրորդ կեսին

XVI դ. երկրորդ կեսին Ռուսաստանի նվաճած տարածքները

Ռուսաստանի սահմանները XVI դ. վերջին

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ԻՎԱՆ IV ԱՀԵՂ

XV դարում առաջացավ ռուսական կենտրոնացված պետությունը, որը Իվան III–ի օրոք սկսեց կրել ***Ռուսիա (Ռուսաստան)*** անունը: Երկրի հզորացման գործը շարունակեց Իվան III–ի թոռ ***Իվան IV Ահեղը (1533–1584 թթ.)***:

1547 թ. 17–ամյա Իվանը թագադրվեց և ընդունեց ***ցար*** տիտղոսը: Պետության ուժեղացման նպատակով նա ***իրականացրեց մի շարք վերափոխումներ***:

Հին Ռուսիայի շրջանից պահպանված ***Բոյարական դուման*** մնաց որպես ցարին կից օրենսդրական և խորհրդակցական մարմին: Իվան IV–ը ***1549 թ. հրավիրեց դասային ներկայացուցչական ժողով***: Այն կոչվեց ***Երկրային ժողով***: Պետական այս մարմինը կազմվեց ավատատերերի, հոգևորականների և քաղաքների ներկայացուցիչներից: ***Այսպես Ռուսաստանում նույնպես ձևավորվեց դասային միապետություն***:

Իվան IV–ը ստեղծեց նաև ***համապետական գործակալություններ***, որոնք կոչվում էին ***պրիկազներ***: Դրանց թիվը հասավ մոտ քսանի:

Ցարն իրականացրեց նաև ռազմական բարեփոխում. ***ստեղծվեց մշտական բանակ ավատատերերից՝ ստրելեցների զորքը***: Պատերազմի դեպքում հավաքվում էր նաև աշխարհազոր:

Իվան IV–ը նվաճումների միջոցով ընդլայնեց պետության սահմանները: ***Ռուսաստանին միացվեցին Կազանի և Աստրախանի խանությունները, Արևմտյան Սիբիրը*** (տե՛ս էջ 94–ի քարտեզը):

Իվան Ահեղ

28 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Ռուսական ***առաջին ցարը դաժան և բռնակալ միապետ էր, ձգտում էր անսահմանափակ իշխանության***: Այդ նպատակով նա իր քաղաքական հակառակորդների և ընդդիմադիր ուժերի հանդեպ սկսեց կիրառել ***ահաբեկության (տեռորի)*** քաղաքականություն: Այն հայտնի է ***օպրիչնինա*** անունով: Բռնաճնշումները որոշակիորեն թուլացրին ազնվականությանը և ամրապնդեցին ցարի իշխանությունը: ***Սակայն դրա հետևանքով անկում ապրեց երկրի տնտեսությունը, թուլացավ պետությունը***:

ՆՈՐ ԱՐՔԱՅԱՏՈՀՄԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Ռուսաստանի պատմության մեջ ***XVI դարի վերջը և XVII դարի սկիզբը*** հայտնի է ***«խառնակ ժամանակաշրջան»*** անունով:

Իվան Ահեղը Կազանի պարիսպների մոտ

29 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Բորիս Գոդունով

Միխայիլ Ռոմանով

Իվան Ահեղից հետո ցար դարձած որդին՝ Ֆյոդորը, չկարողացավ ինքնուրույն կառավարել: ***Գահի խնամակալ դարձավ Բորիս Գոդունովը: 1598 թ. նա էլ ընտրվեց Ռուսաստանի ցար***: Սակայն ժողովուրդը և բոյարների մեծ մասը դժգոհ էին Գոդունովից:

Երկրի կայունությունը սասանեցին Գոդունովից հետո ի հայտ եկած ***ինքնակոչ ցարերը***: Ինքնակոչներին աջակցող Լեհաստանը և Շվեդիան զորքեր մտցրին Ռուսաստանի տարածք:

Անկախության կորստի սպառնալիքը ոտքի հանեց երկրի հայրենասիրական ուժերին: Նրանք վտարեցին ինքնակոչներին, ***ազատագրեցին մայրաքաղաք Մոսկվան: Այդպես ավարտվեց խառնակ շրջանը***:

1613 թ. Մոսկվայում գումարված ***Երկրային ժողովը ցար ընտրեց Միխայիլ Ռոմանովին***: Այսպես Ռուսաստանում ***հաստատվեց Ռոմանովների արքայատոհմը*** (ժառանգաբար իշխել է մինչև 1917 թվականը):

30 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ձեր կարծիքով ինչո՞ւ մոնղոլները կարողացան հեշտությամբ նվաճել Ռուսիան:
2. XIV դարում ովքե՞ր սկսեցին կրել Մեծ իշխանի տիտղոսը:
3. Ներկայացրե՛ք ռուսական հողերի միավորման նախադրյալները:
4. Ձեր կարծիքով ի՞նչը նպաստեց Մոսկվայի դերի ու հեղինակության բարձրացմանը:
5. Ե՞րբ է կառավարել Իվան Ահեղը: Ի՞նչ քայլեր ձեռնարկեց նա պետությունն ամրապնդելու համար:
6. Հիմնավորե՛ք, որ Ռուսաստանում նույնպես ստեղծվել էր դասային միապետություն: Հիշե՛ք, թե եվրոպական որ երկրներում էր հաստատվել նման պետություն:
7. Ինչո՞ւ Իվան Ահեղը իր երկրում կիրառեց ահաբեկության քաղաքականություն: Ի՞նչ անունով է այն հայտնի և ի՞նչ հետևանքներ ունեցավ:
8. Նկարագրե՛ք «խառնակ ժամանակաշրջանի» Ռուսաստանը:
9. Ե՞րբ է հաստատվել Ռոմանովների արքայատոհմը:

Գործնական աշխատանք

Օգտվելով դասանյութից և այլ աղբյուրներից՝ ներկայացրե՛ք Իվան IV Ահեղի պատմական կերպարը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

1380 թ. Կուլիկովոյի ճակատամարտ, Իվան IV Ահեղ, ցար, Երկրային ժողով, պրիկազ, ստրելեցների զորք, Բորիս Գոդունով, «խառնակ ժամանակաշրջան», Միխայիլ Ռոմանով, Ռոմանովների արքայատոհմ

31 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

III ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

1. XIV դարի վերջից Եվրոպայում ավատատիրական հասարակությունը անկում էր ապրում: Ավատատիրության անկման շրջանում էլ ավելի ծանրացավ գյուղացիության վիճակը: Սակայն հասարակության կյանքում տեղի ունեցան որոշ փոփոխություններ, որոնք հնարավորություն տվեցին վերականգնելու տնտեսությունը: Առաջացավ նոր տիպի պետություն՝ դասային միապետությունը:

   Փաստերով հիմնավորեք, որ ավատատիրությունը անկում էր ապրում: Ներկայացրեք գյուղում և քաղաքում տեղի ունեցած փոփոխությունները, որոնք նպաստեցին կյանքի բարելավմանը: Ինչ է դասային միապետությունը: Ո՞ր երկրներում ստեղծվեցին դասային ներկայացուցչական ժողովներ, թվարկեք դրանք:

2. XI դարից հետո Եվրոպայում ժողովուրդների (ցեղերի) էթնիկական տեղաշարժերը հիմնականում դադարեցին, և սկսվեց տարբեր ազգերի կազմավորման գործընթացը: Նպաստավոր պայմաններ էին ստեղծվում ազգային պետությունների առաջացման համար:

   Բացատրեք «ազգային հերետիկոսություն» հասկացությունը: Որոնք էին ազգային պետությունների առաջացման նախադրյալները: Թվարկեք Եվրոպայի մի քանի ազգային պետություններ:

3. Անգլիայի և Ֆրանսիայի միջև տարածքային վեճերն առաջացել էին դեռևս XI դ.: Անգլո–ֆրանսիական տարածքային հակամարտությունը վերածվեց Հարյուրամյա պատերազմի:

   Ներկայացրեք Անգլիայի և Ֆրանսիայի միջև առաջացած տարածքային խնդիրը: Ինչ արդյունքներ ունեցավ Հարյուրամյա պատերազմը: Երբ և ո՞ւմ օրոք ավարտվեց Ֆրանսիայի քաղաքական միավորումը:

4. Խաչակրաց չորրորդ արշավանքի հետևանքով Բյուզանդիան տրոհվեց և թուլացավ: Օգտվելով իրավիճակից՝ թուրքերը նվաճեցին կայսրությանը պատկանող տարածքները:

32 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Պարզաբանեք օսմանյան թուրքերի հաջողությունների պատճառները: Ձեր կարծիքով ինչ հետևանքներ ունեցավ Բյուզանդիայի անկումը Եվրոպայի համար:

5. XIII դ. առաջին կեսին մասնատված Հին Ռուսիան չկարողացավ դիմագրավել մոնղոլ–թաթարների նվաճումներին և ընկավ նրանց տիրապետության տակ: Ռուսական պետականությունը պահպանվել էր ի դեմս տարբեր իշխանությունների, որոնք կախման մեջ էին մոնղոլներից: Աստիճանաբար ուժեղացավ Մոսկվայի իշխանությունը, որն էլ գլխավորեց երկրի միավորման և անկախության վերականգնման համար պայքարը: XV–XVI դարերում կազմավորվեց և սկսեց հզորանալ կենտրոնացված ռուսական պետությունը՝ Ռուսաստանը:

Որո՞նք էին ռուսական հողերի միավորման նախադրյալները: Գնահատեք Իվան Ահեղի գործունեությունը Ռուսաստանի համար: Հիմնավորեք, որ Ռուսաստանում նույնպես ստեղծվել էր դասային միապետություն: Ո՞վ էր Բորիս Գոդունովը: Ինչ է «խառնակ շրջանը», ինչո՞վ ավարտվեց այն:

33 von 91 12.02.2021, 10:58

IV ԲԱԺԻՆ

ԱՐԵՎԵԼՔԻ ԵՐԿՐՆԵՐԸ ՄԻՋՆԱԴԱՐՈՒՄ

§19. ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԻՍԼԱՄԻ ԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ

Արաբական ցեղերն ապրում էին Արաբական թերակղզում: Նրանց ***մի մասը քոչվորներ*** էին (***բեդվիններ***), ***մյուս մասը՝ նստակյացներ***: Արտաքին հարձակումների վտանգը ստիպում էր ցեղերին միավորվել, սակայն դրան խանգարում էր միասնական կրոնի բացակայությունը: Այդ խնդիրը լուծեց Մուհամեդը:

Մուհամեդը ծնվել է Մեքքա քաղաքում: Ավանդության համաձայն՝ նա սովորություն ուներ առանձնանալու քարանձավում և խորհրդածելու նոր կրոնի մասին: Ի վերջո Մուհամեդը ***հանգում է միաստվածության գաղափարին***: Նոր հավատը նա անվանեց ***իսլամ («հնազանդություն Ալլահին»)***: Իսլամի հավատացյալները կոչվում են ***մուսուլմաններ*** (մահմեդականներ):

Մեքքայում Մուհամեդը սկսում է քարոզել իր նոր կրոնը: Սակայն մեքքացիները չընդունեցին նրա քարոզները: ***622 թ. նա ստիպված իր կողմնակիցների հետ փախավ Մեդինա***: Մուհամեդի ***փախուստի (հիջրա)*** տարին էլ ***համարվում է մուսուլմանական թվարկության սկիզբը***:

Բեդվինների օգնությամբ Մուհամեդը գրավեց Մեքքան: Շուտով մեկը մյուսի հետևից իսլամ ընդունեցին արաբական բո-

Մուհամեդը և նրա աշակերտները

Իսլամում առաջացավ երկու ուղղություն: Շիաների կարծիքով միայն Մուհամեդի տոհմի անդամները խալիֆա դառնալու իրավունք ունեն: Բացի այդ՝ խալիֆան պետք է լինի հոգևոր, այլ ոչ թե քաղաքական առաջնորդ:

Մյուս ուղղությունը ներկայացնում են սուննիները: Նրանց կարծիքով՝ միայն իրենք են Մուհամեդի ուսմունքի և ավանդույթների հետևորդները: Սուննիները այժմ կազմում են մուսուլմանների 80 տոկոսը: Շիաները Իրանում կազմում են բնակչության ճնշող մեծամասնությունը:

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

լոր ցեղերը: ***Այսպես Մուհամեդը ստեղծեց միասնական արաբական պետություն***:

Մուհամեդի մահից հետո նրա քարոզները գրի առնվեցին: ***Հավաքածուն կոչվեց Ղուրան (ընթերցանության գիրք)***: Այն մուսուլմանների ***սուրբ գիրքն*** է:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽԱԼԻՖԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մուհամեդից հետո որոշվեց ընտրել նրա հաջորդին՝ խալիֆային: ***Խալիֆա*** նշանակում է ***Մուհամեդի փոխանորդ***: Ահա թե ինչու ***արաբական պետությունը կոչվեց խալիֆայություն***: Խալիֆան ***պետության հոգևոր և աշխարհիկ առաջնորդն էր***: Առաջին խալիֆա դարձավ Աբու–Բաքրը:

Արաբական խալիֆայությունը

35 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Շուտով արաբները Բյուզանդիայից ***գրավեցին Ասորիքը***: Ապա գրավեցին և իրենց ենթարկեցին ***Պարսկաստանը***:

718 թ. արաբները նվաճեցին Պիրենեյան թերակղզին: Իսկ Ասիայում արաբների իշխանությունը հասավ ***մինչև Հնդկաստան***:

Արաբական նվաճումների արդյունքում ստեղծվեց ***միջնադարի հզոր տերություններից մեկը՝ Արաբական խալիֆայությունը***:

Մուհամեդից հետո իշխանության համար մղվող պայքարում հաղթել էր ***Մուավիան***: Նա ***մայրաքաղաք դարձրեց Դամասկոսը***: Գահակալական կռիվներին վերջ տալու համար սահմանեց, որ այդուհետ խալիֆայի իշխանությունը ժառանգական պետք է լինի: ***Մուավիան էլ համարվում է Օմայան դինաստիայի հիմնադիրը***:

Խալիֆայության բոլոր մուսուլմանները պարտադիր ծառայում էին բանակում: Ոչ մուսուլմանները ծառայության փոխարեն հարկ էին վճարում: ***Խալիֆայությունը իր հզորության գագաթնակետին հասավ Աբբասյան դինաստիայի օրոք***: Շուտով ***մայրաքաղաքը*** Դամասկոսից ***տեղափոխվեց*** նորակառույց ***Բաղդադ***:

Սակայն Աբբասյանների օրոք էլ սկսվեց խալիֆայության թուլացումն ու անկումը: ***756 թ.*** խալիֆայությունից ***անջատվեց Իսպանիայում ստեղծված Կորդովայի խալիֆայությունը***: Հետո անկախացան ***Եգիպտոսը*** և ***Հայաստանը***: ***1258 թ. մոնղոլները գրավեցին Բաղդադը***, և Արաբական խալիֆայությունը դադարեց գոյություն ունենալուց:

Կորդովայի խալիֆայությունն ընդգրկում էր Պիրենեյան թերակղզու մեծ մասը: Իսկ լեռնային շրջաններում պահպանվեցին քրիստոնյա մանր թագավորություններ:

Արաբական Իսպանիայի խոշոր քաղաքներում բացվեցին բարձրագույն դպրոցներ, որոնք Եվրոպայում առաջիններից էին: Շատ եվրոպացիներ կրթություն ստանալու համար գալիս էին Իսպանիա: Մինչև Վերածննդի դարաշրջանը Եվրոպան անտիկ հեղինակների աշխատություններին ծանոթանում էր արաբերեն թարգմանությունների միջոցով:

Օգտվելով արաբների թուլացումից՝ Իսպանիայի հյուսիսի քրիստոնյա պետությունները ձեռնամուխ եղան իսպանական տարածքների հետնվաճմանը (ռեկոնկիստա), որը տևեց շուրջ 800 տարի:

36 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ

Արաբները մեծ ավանդ ունեն համաշխարհային մշակույթի մեջ: Դամասկոսը, Բաղդադը, Կորդովան և Կահիրեն հռչակ էին վայելում իրենց բարձրագույն դպրոցներով և գրադարաններով: Այդ դպրոցներում ***աստվածաբանության*** հետ միասին ուսումնասիրում էին նաև ***իրավունք, պատմություն, փիլիսոփայություն***:

Բաղդադում հիմնված ***բարձրագույն դպրոցը*** կոչվում էր ***Իմաստության տուն***: Այստեղ կատարում էին թարգմանություններ, ուսումնասիրում աշխարհիկ գիտություններ: Դպրոցին կից գործում էր աստղադիտարան:

Մեծ զարգացում ապրեց մաթեմատիկան: Արաբները կատարելագործեցին հնդկական թվային համակարգը: Նրանք սկսեցին օգտագործել *«0»* ***(զրո)*** նշանը: Սա հնարավորություն տվեց գրելու ցանկացած թվային մեծություն:

Արաբական աստղաբաշխները կազմեցին ***Արեգակնային համակարգի քարտեզը***:

Կորդովայի գլխավոր մզկիթի ներքին տեսքը

37 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Նրանք ևս կարծում էին, որ Երկիր մոլորակը կլոր է:

Զարգանում էր նաև պատմագրությունը: X դարի արաբ նշանավոր պատմիչ Թաբարին գրել է ***«Մարգարեների և թագավորների պատմություն»*** աշխատությունը:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Որտեղ էին բնակվում արաբական ցեղերը: Ինչը նպաստեց նրանց միավորմանը:
2. Ո՞ր իրադարձությունն է համարվում մուսուլմանական թվարկության սկիզբը:
3. Ինչպե՞ս անվանեց Մուհամեդը իր ստեղծած նոր կրոնը: Ո՞րն է մուսուլմանների սուրբ գիրքը:
4. Ի՞նչ է նշանակում խալիֆա, և ո՞վ էր առաջին խալիֆան:
5. Արաբները ե՞րբ նվաճեցին Պիրենեյան թերակղզին: Թվարկե՛ք և քարտեզի վրա ցո՛ւյց տվեք արաբների նվաճած տարածքները:
6. Ո՞վ է հիմնադրել Օմայան հարստությունը: Ո՞ր արքայատոհմի օրոք խալիֆայությունը հասավ իր հզորության գագաթնակետին:
7. Նշե՛ք, թե որ երկրները և երբ անջատվեցին Արաբական խալիֆայությունից:

Գործնական աշխատանք

Աղյուսակի միջոցով ներկայացրե՛ք արաբական մշակույթի հիմնական նվաճումները:

1. Կրթություն	
2. Մաթեմատիկա	
3. Աստղագիտություն	
4. Պատմություն	

Նոր հասկացություններ, անուններ

Մուհամեդ, Մեքքա, Ղուրան, իսլամ, մուսուլման, խալիֆա, Աբու–Բաքր, Մուավիա, Օմայան հարստություն, Աբբասյան արքայատոհմ, Բաղդադ, Կորդովայի խալիֆայություն, ռեկոնկիստա (հետնվաճում), Իմաստության տուն, Թաբարի

38 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§ 20. ՔՈՉՎՈՐԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԹՅՈՒՐՔ–ՍԵԼՋՈՒԿՆԵՐԸ

Սելջուկ արքայի քարե քանդակ
Իրան, XII–XIII դդ.
Պահպանվում է Նյու Յորքի Մետրոպոլիտեն թանգարանում

Թյուրքական ***օղուզ*** ցեղի առաջնորդ Սելջուկը և նրա ժառանգները ***XI դ. կեսերին գրավեցին Իրանը և հիմնեցին Սելջուկյան պետությունը***: Հետո նրանք գրավեցին Արաբական խալիֆայության մայրաքաղաք Բաղդադը, Հայաստանը և Ասորիքի մեծ մասը:

Մանազկերտի ճակատամարտից հետո թյուրք–սելջուկները ***գրավեցին Փոքր Ասիայի*** մի մասը: Նրանք այստեղ ***ստեղծեցին Իկոնիայի սուլթանությունը***:

Փոքր Ասիայում հաստատված սելջուկները երկար ժամանակ շարունակում էին զբաղվել քոչվորական անասնապահությամբ: Արհեստագործությամբ, առևտրով ու հողագործությամբ հիմնականում զբաղվում էին տեղի հայերը, հույները և մյուս ժողովուրդները:

Սահմանամերձ վայրերում ապրող թյուրքական ցեղերը ստեղծել էին յուրօրինակ ռազմաքոչվորային համակարգ: Քոչվորների մի մասը կատարում էր միայն զինվորական ծառայություն, իսկ մյուսները զբաղվում էին անասնապահությամբ:

Չինգիզ խան

ՄՈՆՂՈԼԱԿԱՆ ՏԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

XIII դարի սկզբին մոնղոլական տարբեր ցեղերի միջև մղվող պայքարում ***հաղթեց Թեմուչինը***: Նա շուտով միավորեց մոնղոլական ցեղերը: Թեմուչինը ***1206 թ. ընտրվեց համամոնղոլական կառավարիչ՝ Չինգիզ խան*** անունով: Նա անցկացրեց ռազմական

39 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

բարեփոխումներ, ամրապնդեց մոնղոլական բանակը:

Մոնղոլները կարճ ժամանակամիջոցում գրավեցին Միջին Ասիան, Իրանը, Հայաստանը, Կովկասը, Հին Ռուսիայի մեծ մասը, Հյուսիսային Չինաստանը: Նրանք պարտության մատնեցին նաև Իկոնիայի սելջուկներին և գրավեցին Փոքր Ասիայի մի մասը: Ինչպես գիտեք, մոնղոլները գրավել էին նաև Բաղդադը:

Մոնղոլական տերությունը ձգվում էր Խաղաղ օվկիանոսից մինչև Միջերկրական ծով: Այս հսկայածավալ կայսրությունը կառավարելու համար այն բաժանվեց ***հինգ ուլուսի (փոխարքայության)***:

Չինգիզ խանն իր նվաճումները սկսեց դաժան ու չափազանց կազմակերպված բանակ ստեղծելով: Նրա հորդաները սարսափի էին մատնում իրենց հակառակորդներին, անխնա սպանում ու թալանում էին բոլորին: Մոնղոլ հեծյալները լավ վարժեցված էին և կարողանում էին նետահարել անգամ արագ ձիավարելու ընթացքում:

ԿԻՍԱԼՈՒՄՆԻ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Իկոնիայի սուլթանության քայքայումից հետո Փոքր Ասիայում ստեղծվեցին թյուրքական բազմաթիվ ինքնուրույն իշխանու-

Օսմանյան կայսրության կազմավորումը

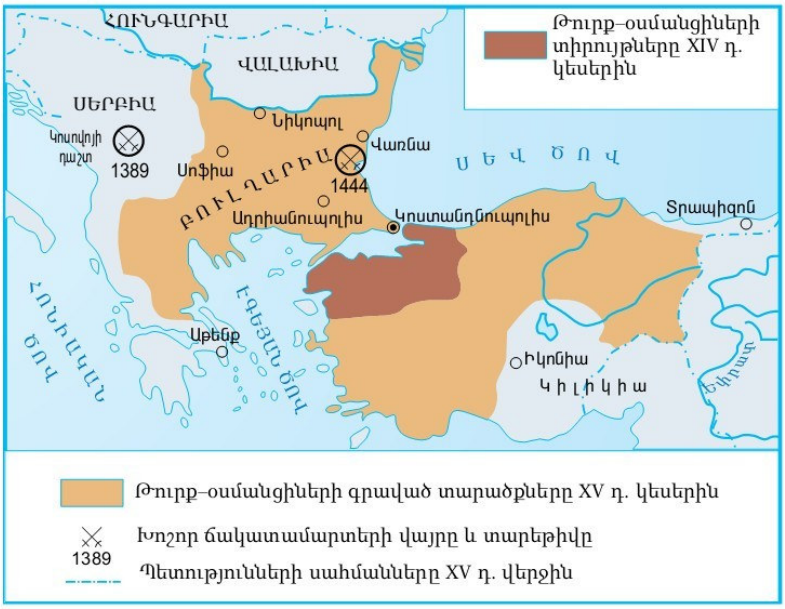

40 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Մեհմեդ II սուլթանը

թյուններ: Օղուզների առաջնորդներից ***Օսման բեյը 1299 թ. հիմնադրեց անկախ իշխանություն***:

Նա սկսեց ընդարձակել իր նորաստեղծ պետությունը: Օսմանցիները տարածքներ գրավեցին ինչպես թուլացած բյուզանդացիներից, այնպես էլ սահմանամերձ թյուրքական մյուս իշխանություններից:

Ինչպես ասվել է, ***1453 թ. մայիսի 29-ին օսմանցիները գրավեցին Կոստանդնուպոլիսը***: Սուլթան ***Մեհմեդ II-ը այն դարձրեց*** թուրքական տերության ***մայրաքաղաք*** (հետագայում թուրքերը քաղաքն անվանեցին Ստամբուլ):

Արևելքում օսմանցիները բախվեցին Իրանի հետ: Միջագետքին և Հայաստանին տիրելու համար սկսվեցին թուրք-պարսկական երկարատև պատերազմներ: Ի վերջո ***Կասրե-Շիրինում 1639 թ. կնքվեց հաշտության պայմանագիր***: Իրաքը, Արևմտյան Հայաստանը և Արևմտյան Վրաստանը անցան Թուրքիային, իսկ Արևելյան Հայաստանն անցավ Պարսկաստանին:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ո՞ր տարածքների վրա է կազմավորվել Սելջուկյան պետությունը:
2. Մանազկերտի ճակատամարտը ինչ նշանակություն ունեցավ սելջուկների համար:
3. Որտեղ է ստեղծվել Իկոնիայի սուլթանությունը:
4. Ո՞վ և ե՞րբ միավորեց մոնղոլական ցեղերը: Ինչ անուն նա ստացավ:
5. Թվարկե՛ք և քարտեզի վրա ցո՛ւյց տվեք մոնղոլների նվաճած երկրներն ու տարածքները:
6. Քանի՞ փոխարքայությունների էր բաժանված մոնղոլական տերությունը:
7. Ե՞րբ է հիմնադրվել Օսմանյան պետությունը և որտեղ:
8. Ո՞ր սուլթանը գրավեց Կոստանդնուպոլիսը և ե՞րբ:
9. Ներկայացրե՛ք թուրք-պարսկական պատերազմների արդյունքները:

41 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Քննարկման հարց

Ձեր կարծիքով ինչո՞ւ էր քոչվորներին հաջողվում գրավել Իրանը, Միջագետքը, Հայաստանը և Փոքր Ասիան:

Նոր հասկացություններ, անուններ

Օղուզների ցեղ, Սելջուկ, Թեմուչին՝ Չինգիզ խան, ուլուս (փոխարքայություն), Օսման բեյ, Մեհմեդ II, 1639 թ. Կասրե–Շիրինի պայմանագիր

42 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§ 21. ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԸ IV–XVII ԴԱՐԵՐՈՒՄ

ԳՈՒՊՏԱՆԵՐԻ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հնդկաստանը ***միջնադար թևակոխեց մասնատված վիճակում***: Երկիրը բաժանված էր բազմաթիվ իշխանությունների, որոնց գլուխ կանգնած էին ***արքայիկները՝ ռաջաները***: Հնդկաստանի հյուսիսում կառավարող ռաջաներից մեկը՝ ***Չանդրագուպտան, IV դարում*** Գանգես գետի հովտում ստեղծեց ***Գուպտաների պետությունը***: Վերջինս հզորացավ և իր սահմաններում ընդգրկեց Հնդկաստանի մեծ մասը: Չնայած այն գոյություն է ունեցել ընդամենը երկու դար, սակայն ***կարևոր դեր է խաղացել Հնդկաստանի պատմության մեջ***:

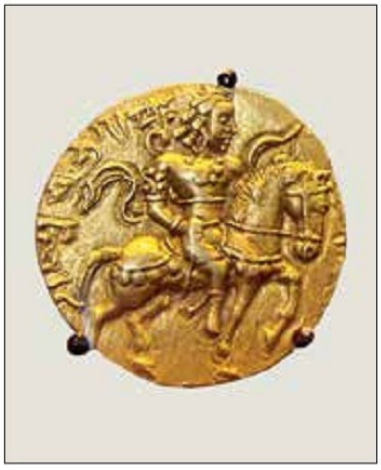

Չանդրագուպտա II–ի պատկերով ոսկեդրամ

Գուպտաների օրոք ***փոփոխվեց հասարակության սոցիալական կառուցվածքը***: Նախկին ***չորս*** հիմնական ***կաստաները վերածվեցին չորս դասերի***, որոնք բաժանվեցին բազմաթիվ ենթադասերի: ***Բրահմանների և քշատրիների*** կաստաները դարձան ***քրմական*** և ***զինվորական*** դասեր, որոնց ձեռքում էր պետական իշխանությունը: Իսկ ***վայշիներն*** ու ***շուդրաները*** ներկայացնում էին ցածր դասերը: Տարբեր դասերի ներկայացուցիչների միջև արգելված էր ամուսնությունը, ինչպես նաև մի դասից մյուսին անցումը:

Հնդկաստանում այդ ժամանակ ***տիրապետող կրոն դարձավ հինդուիզմը***: Տարածում ուներ նաև ***բուդդայականությունը***: Հինդուիզմի դիցարանի գլուխ կանգնած էին երեք աստվածներ՝ ***Բրահման***, ***Վիշնուն*** և ***Շիվան***: Շատ բան պահպանվեց հնդիկների հին պաշտամունքից: Օրինակ՝ Գանգեսը հա-

43 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

մարվում է սուրբ գետ, կովը՝ սուրբ կենդանի և այլն:

ԴԵԼԻԻ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հնդկաստանը ***XI–XII դարերում բազմիցս ենթարկվեց հարևան Ղազնևիների թյուրքիրանական պետության*** արշավանքներին: Երկրի հյուսիսում ***1206 թ. հիմնադրվեց*** մի պետություն, որը մայրաքաղաքի անունով կոչվել է ***Դելիի սուլթանություն***: Շուտով սուլթանությունը տիրեց ողջ Հնդկական թերակղզուն: ***Երկրում սկսեց տարածվել իսլամը***:

Տեղի ունեցան նոր փոփոխություններ հասարակության կյանքում: ***Հաստատվեց հողատիրության մուսուլմանական համակարգը***. ամբողջ հողը համարվում էր սուլթանի սեփականությունը:

Զարգացավ ներքին և արտաքին առևտուրը, դրա հետ կապված՝ վերելք ապրեց քաղաքային կյանքը: Նշանավոր նավահանգիստներ էին ***Գոան, Կալիկուտը***, հայտնի էին նաև ***Ագրա, Լահոր*** քաղաքները:

Սակայն երկրի վերելքը շուտով ընդհատվեց: ***Լենկ Թեմուրը*** հսկայական զորքով ***1398 թ. ներխուժեց Հնդկաստան, գրավեց ու թալանեց Դելին***: Նրա հեռանալուց հետո Հնդկաստանում սրվեց պայքարը տեղական և մուսուլման ավատատերերի միջև: Դրա հետևանքով զգալիորեն թուլացավ երկրի պաշտպանունակությունը:

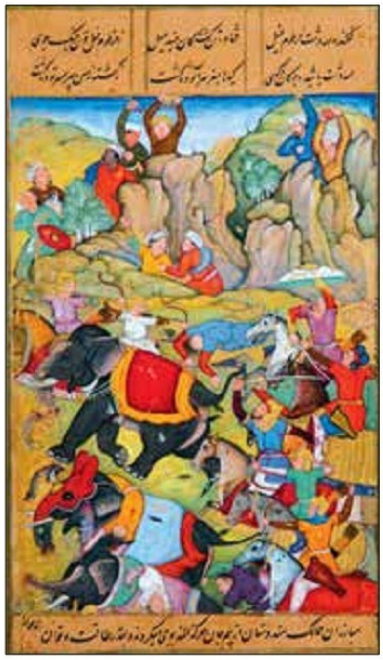

Լենկ Թեմուրի զորքի ներխուժումը Դելի

ՄԵԾ ՄՈՂՈԼԻ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

1526 թ. Հնդկաստան արշավեց Լենկ Թեմուրի թոռ ***Բաբուրը***: Նրա բանակը հրետանի և մարտունակ հեծելազոր ուներ: Բաբու-

44 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Մեծ Մողոլի կայսրության հիմնադիր Բաբուր խանը

Շահ Աքբար

ը պարտության մատնեց սուլթանին, ***գրավեց Դելին և իրեն հռչակեց շահ***: Նորաստեղծ տերությունը ստացավ ***Մեծ Մողոլի կայսրություն*** անվանումը: Տերությունն այդպես կոչվեց, որովհետև ***Բաբուրն իրեն համարում էր Չինգիզ խանի հետնորդ***:

Կայսրությունը հզորացավ հատկապես շահ ***Աքբարի օրոք (1556–1605 թթ.)***: Ընդարձակվեց պետության տարածքը:

Աքբարը ճկուն քաղաքականություն էր վարում, որպեսզի հաշտեցնի և համախմբի հինդուիզմի հետևորդներին ու մուսուլմաններին:

Աքբարը ծառայության էր վերցնում հնդիկ ավատատերերին, հովանավորում վաճառականներին: ***Նրա հովանավորությունից օգտվում էին նաև Հնդկաստանում հաստատված հայ վաճառականները***: Վերելք ապրեցին արհեստները, առևտուրը:

Դելիում կառուցվեցին բազմաթիվ պալատներ, շենքեր: Աքբարը կառուցապատեց ***երկրորդ մայրաքաղաքը՝ Ագրան***:

ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ

Միջնադարում հնդկական մշակույթը հարստացավ նոր նվաճումներով:

Գուպտաների դարաշրջանում վերելք ապրեցին ***ճարտարապետությունը, գրականությունը, մաթեմատիկան, աստղագիտությունն ու բժշկությունը***:

Ճարտարապետության հռչակավոր կոթողներից են ***Աջանտայի*** և ***Էլլուրի ժայռափոր տաճարները***: Դրանց ներսը զարդարում են գեղեցիկ որմնանկարները և քանդակները:

45 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Աջանտայի ժայռափոր տաճարից մի հատված

Այս դարաշրջանի գրականության հանճարեղ հեղինակ է ***բանաստեղծ Կալիդասան***: Նրան ոգեշնչել են ստեղծագործելու հայրենի բնությունն ու ժողովրդի կյանքը:

Հնդկական մշակույթը ***վերելքի մի նոր շրջան ապրեց XVI–XVII դարերում***: Այս ժամանակաշրջանի ճարտարապետական կառույցների մեջ աչքի են ընկնում տաճարները, մզկիթները, պալատները, ամրոցները և այլն: Իրենց ահռելի չափերով հայտնի են Աքբարի կառուցած երկու պալատ–ամրոցները Դելիում և Ագրայում:

Համաշխարհային արվեստի գլուխգործոց է շահ Ջահանի օրոք կառուցված ***Թաջ–Մահալ մզկիթ–դամբարանը Ագրայում***: Իր ճերմակության և անկրկնելի գեղեցկության համար այն ստացել է ***«Հնդկաստանի մարգարիտ»*** անվանումը:

46 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Մումթազ Մահալը և շահ Ջահանը

Թաջ–Մահալ մզկիթ–դամբարանը շահ Ջահանի հրամանով կառուցվել էր Ագրայում: Այն արևելքի ճարտարապետության գլուխ-գործոց է: Նվիրվել է շահի կնոջ (Մումթազ Մահալ) հիշատակին: Շինարարությունը տևել է 20 տարի և ավարտվել 1653 թ.: Դամբարանի վեհաշուք գմբեթն ունի 75 մ բարձրություն:

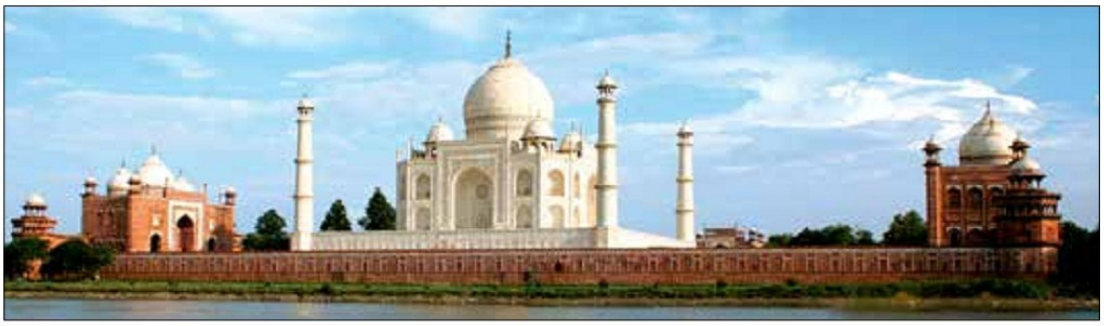

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ներկայացրեք Հնդկաստանի վիճակը միջնադարի շեմին:
2. Ինչ փոփոխություններ կատարվեցին Հնդկաստանում Գուպտաների օրոք:
3. Ինչ դեր է ունեցել Դելիի սուլթանությունը Հնդկաստանի պատմության մեջ:
4. Երբ և ով է հիմնադրել Մեծ Մողոլի կայսրությունը: Ինչու՞ է տերությունն այդպես կոչվել:
5. Ինչ փոփոխություններ տեղի ունեցան Հնդկաստանում շահ Աքբարի կառավարման տարիներին:
6. Միջնադարում մշակութային ինչ նվաճումներ արձանագրվեցին Հնդկաստանում:
7. Հնդկական ճարտարապետության որ կոթողն է Ձեզ ավելի շատ դուր գալիս. հիմնավորեք Ձեր ընտրությունը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Գուպտաների պետություն, հինդուիզմ, Դելիի սուլթանություն, Գոա, Կալիկութ, Ագրա, Լահոր, Բաբուր, Մեծ Մողոլի կայսրություն, Աքբար, Կալիդասա, Թաջ–Մահալ՝ «Հնդկաստանի մարգարիտ»

47 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§ 22. ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ ԵՎ ՃԱՊՈՆԻԱՆ ՄԻՋՆԱԴԱՐՈՒՄ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Միջնադարի սկզբին Չինաստանը ***մասնատված վիճակում էր***, սակայն դա երկար չտևեց: Հյուսիսային Չինաստանում ***կայսր*** հռչակված ***Յանցզյանը 581 թ. վերամիավորեց երկիրը***:

Երկրի միասնությունը պահպանվեց նաև հաջորդ՝ ***Տան արքայատոհմի*** կառավարման շրջանում ***(618–907 թթ.)***: Բարելավվեց երկրի ***կառավարման համակարգը***:

Մինչ այդ պետական ծառայողները հիմնականում ազնվականների զավակներ էին և պաշտոնը ցմահ էին վարում: Այդուհետ ***մյուս դասերին պատկանող մարդկանց նույնպես թույլատրվեց ընդգրկվել ծառայության մեջ***: Փոփոխության արդյունքում ծառայողների կեսը կազմեցին այդ դասերի ներկայացուցիչները: Լավ աշխատողներն առաջխաղացում էին ունենում և կարող էին զբաղեցնել բարձր պաշտոններ: ***Այսպիսի համա-***

Տան կայսրության ժամանակաշրջանի պալատականների գարնանային զբոսանք

48 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

կարգը, որ հենվում է ծառայողների արժանիքների վրա, կոչվում է ընտրություն ըստ արժանիքի: Առաջինը նման համակարգ հիմնել են չինացիները:

Երկրի ***բնականոն կյանքը XIII դարում խաթարեցին մոնղոլները***: Նրանց հաջողվեց գրավել ամբողջ Չինաստանը: Օտարերկրյա տիրապետությունը մեծ վնասներ հասցրեց Չինաստանին:

Մին կայսրության հիմնադիր Տայցուն

Ժողովուրդը ոտքի ելավ ազատագրական պայքարի և ***1368 թ. տապալեց մոնղոլական տիրապետությունը***: Ապստամբների զորքի հրամանատար ***Տայցուն*** հռչակվեց կայսր և դարձավ ***Մին կայսրության հիմնադիրը***:

XVI դարից սկսած՝ արգելվեց օտարերկրացիների մուտքը Չինաստան: Երկիրը ***ինքնամեկուսացավ արտաքին աշխարհից***: Գլխավոր նպատակը եվրոպացի գաղութարարների ներթափանցումը Չինաստան կանխելն էր:

Շուտով հյուսիսից Չինաստան ներխուժեցին ***մանջուրական ցեղերը***: Նրանք գրավեցին մայրաքաղաք Պեկինը և ***1644 թ. հիմնադրեցին Ցին կայսրությունը***:

ՉԻՆԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ

Միջնադարի չինական արվեստը, գիտությունը և տեխնիկան տվել են ***համաշխարհային նշանակության արժեքներ***:

Չինաստանում ***մշտապես կարևորվել է կրթական գործը***: Դպրոցներում պատրաստում էին մասնագետներ և ծառայողներ:

Կայսրերը ***պետական հոգածություն են ցուցաբերել պատմության ուսումնասիրմանը***՝ պատմագրությունը դարձնելով պաշտո-

49 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

նական գործ: Ստեղծվեցին բազմաթիվ ձեռագիր, իսկ տպագրության գյուտից հետո՝ նաև տպագիր աշխատություններ: Հատկանշական է չինական հետևյալ առածը. ***«Մի՛ մոռացիր անցյալը. այն ապագայի ուսուցիչն է»***:

Ճարտարապետները կառուցում էին շքեղ պալատներ, ինչպես նաև ***պագոդաներ***՝ բազմահարկ աշտարակների ձևով ***փաճարներ***:

Չինացիները հայտնի են հատկապես իրենց ***գյուտերով***: Դրանցից են ***թուղթը, տպագրությունը, ճենապակին, լուցկին, վառոդը, կողմնացույցը, հեծանիվի շարժական շղթան, թնդանոթը, լրագիրը*** և այլն: Երկար ժամանակ պահանջվեց, որ այդ գյուտերից շատերը հասնեն Եվրոպա կամ էլ չինացիներից բավականին ուշ ինքնուրույն հայտնագործվեն նաև Եվրոպայում:

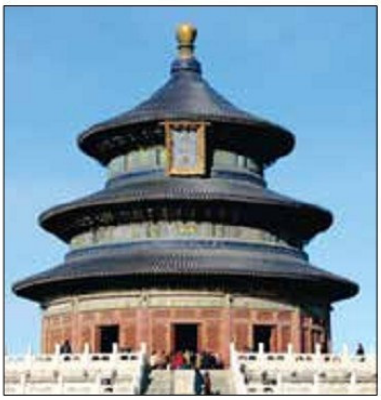

Երկնքի փաճարը
Չինաստան, Պեկին, XV դ.

Տաճարի ներսում՝ մարմարե հենահարթակի վրա, փայտյա հսկա աղոթատեղի է՝ մոտ 30 մ լայնությամբ: Ներկերի օգնությամբ հաջողվել է ստանալ Ցին կայսրությանը բնորոշ ոճի տպավորություն: Երկնագույն հախճասալիկներով կառուցված տանիքը տաճարին անկրկնելի ու երկնային տեսք է տալիս:

ՃԱՊՈՆԻԱ

Ճապոնիան բազմաթիվ կղզիներից կազմված երկիր է Ասիայի արևելքում: ***Յուրահատուկ աշխարհագրական դիրքը և բնությունը մեծ ազդեցություն են ունեցել ճապոնացիների պատմության վրա:***

Առաջին պետություններն այստեղ համեմատաբար ուշ են ձևավորվել՝ ***IV–VI դարերում: Վաղ ճապոնական կրոնը կոչվում էր սինտո***:

XII դ. վերջին ճապոնական ազդեցիկ տոհմերի միջև կատաղի պայքար սկսվեց՝ երկրում վերահսկողության իրավունք ձեռք բերելու համար: Արդյունքում կայսրը Մինամոտո տոհմին տվեց ***այոգունի՝ զինվորական առաջնորդի տիտղոս*** և ***պետության վերահսկողության իրավունք***:

50 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Մինամոտո սյոգուն

XIII դ. վերջին երկիրը կանգնեց մոնղոլական վտանգի առջև: Մոնղոլական 150–հազարանոց զորքն ափ իջավ Ճապոնիայում: ***Հիսուն օր տևած թեժ կռիվներից հետո մի ուժեղ թայֆուն խորտակեց մոնղոլական նավատորմը***: Ճապոնացիները թայֆունն անվանեցին ***կամիկաձե՝ աստվածային քամի***. նրանք հավատում էին, որ աստվածներն օգնեցին իրենց:

Այս դեպքերից հետո մի քանի դար շարունակ կրկին թեժ պայքար էր ընթանում ուժեղ տոհմերի միջև: Վերջապես ***1603 թ. Տոկուգավան դարձավ սյոգուն***: Սյոգունությունը դարձնելով ժառանգական՝ Տոկուգավանները երկար ժամանակ պահպանեցին այն:

Ճապոնացիները, ի դեմս երկրում հաստատված եվրոպացի առևտրականների ու կաթոլիկ միսիոներների (քարոզիչներ), մեծ սպառնալիք տեսան իրենց պետության համար: ***Այդ պատճառով 1612 թ. քրիստոնեությունը հայտարարվեց օրենքից դուրս: Արգելվեց օտարերկրացիների մուտքը*** Ճապոնիա. բացառություն արվեց ***միայն չինացի և հոլանդացի առևտրականների համար***: Արգելվեց նաև տեղացիների ելքը այլ երկրներ: ***Այսպես Ճապոնիան մոտ երեք դար ինքնամեկուսացավ արտաքին աշխարհից***:

Տոկուգավա սյոգուն

ՃԱՊՈՆԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ

Զգալի էր չինական մշակույթի ազդեցությունը ճապոնականի վրա: Ճապոնացիները Չինաստանից վերցրին գրության համակարգը: Մայրենի լեզվի զարգացումը հանգեցրեց ***հիրագանա*** կոչվող գաղափարագրերի ստեղծմանը:

51 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Զարգացան արվեստի տարբեր ճյուղերը: Քաղաքներում առանձին թաղամասեր էին հատկացվում զվարճությունների համար: Այնտեղ կային ***թատրոններ, խաղատներ, թեյարաններ, հասարակական բաղնիքներ*** և այլն:

Մշակութային նոր ձևերից էր ***Կաբուկի կոչված թատրոնը***: Դրան բնորոշ էր վառ ներկայացումը՝ երաժշտության, պարի, հանդերձների ու դիմախաղի համադրմամբ:

Սյոգունների իշխանության ժամանակ կրթությունը տարածվեց ճապոնական հասարակության բոլոր դասերի մեջ: Ավելացավ գրագետ մարդկանց ու մասնագետների թիվը: Դա նպաստեց գիտության և մշակույթի զարգացմանը:

Կաբուկի թատրոնի հիմնադիր Իձումոնո Օկունի

ՍԱՄՈՒՐԱՅՆԵՐ

Միջնադարյան Ճապոնիայում կային չորս պաշտոնական դասեր՝ սամուրայներ, գյուղացիներ, արհեստավորներ և վաճառականներ: Խոշոր հողատեր ազնվականներն ունեին սեփական զինված ջոկատներ: Դրանք կազմված էին արհեստավարժ ռազմիկներից՝ սամուրայներից: Այդ ջոկատների հիմնական խնդիրն էր կարգուկանոն հաստատել ավատական կալվածքներում և ճնշել գյուղացիների ապստամբությունները:

Սամուրայներն ունեին իրենց պատվո վարքականոնը, ինչպես եվրոպական ասպետները: Նրանք խիստ կարգապահ էին, անսահման նվիրված էին տիրոջը, հավատարիմ էին մնում նրան նույնիսկ մահվան գնով: Սամուրայների դասը փակ սոցիալական խումբ էր:

52 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ո՞վ և ե՞րբ միավորեց Չինաստանը վաղ միջնադարում:
2. Ինչ է կոչվում կառավարման այն համակարգը, որը ստեղծվել է Չինաստանում: Նկարագրե՛ք այն: Ձեզ դո՞ւր է գալիս այդ համակարգը. ինչո՞ւ:
3. Ինչպե՞ս Չինաստանն ազատագրվեց մոնղոլական տիրապետությունից:
4. Ինչո՞ւ էին չինացիները այդքան մեծ ուշադրություն դարձնում իրենց երկրի պատմությանը: Թվարկե՛ք միջնադարյան Չինաստանում կատարված գյուտերը:
5. Որտե՞ղ է գտնվում Ճապոնիան: Ե՞րբ են այստեղ ստեղծվել առաջին պետությունները:
6. Ինչպե՞ս Ճապոնիան խուսափեց մոնղոլական նվաճումից:
7. Փորձե՛ք պարզաբանել սյոգունության դերը ճապոնական կայսրությունում:
8. Ինչ առանձնահատկություններ ուներ միջնադարի ճապոնական մշակույթը:

Գործնական աշխատանք

Զույգերով կամ խմբային քննարկման միջոցով փորձե՛ք պարզել, թե ինչու Չինաստանն ու Ճապոնիան ինքնամեկուսացան արտաքին աշխարհից: Ինչ հետևանքներ ունեցավ դա նրանց համար:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Յանցզյան, Տան արքայատոհմ, ընտրություն ըստ արժանիքի, Տայցու, մանջուրական ցեղեր, պագոդա, «Մի՛ մոռացիր անցյալը. այն ապագայի ուսուցիչն է», սինտո, սյոգուն, «կամիկաձե», Տոկուգավա, սամուրայ, հիրագանա, Կաբուկի

53 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

IV ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

1. Արաբական թերակղզում բնակվող արաբական ցեղերը VII դ. առաջին կեսին ստեղծեցին միասնական պետություն: Պետության գլուխ կանգնած էր խալիֆան, որն իր ձեռքում էր կենտրոնացրել աշխարհիկ և հոգևոր ամբողջ իշխանությունը: Վերելք ապրեց ու մեծ նվաճումների հասավ արաբական մշակույթը:

   Ինչի՞ շնորհիվ արաբները ստեղծեցին վաղ միջնադարի ամենաուժեղ տերություններից մեկը: Քարտեզի վրա ցո՛ւյց տվեք տերության սահմանները: Երբ անկում ապրեց Արաբական խալիֆայությունը: Նշե՛ք դրա պատճառները: Արժևորե՛ք արաբական մշակույթը:

2. Ասիական տափաստաններում ապրող թյուրքական ու մոնղոլական ցեղերը զբաղվում էին քոչվորական անասնապահությամբ և անընդհատ տեղաշարժվում էին: Ժամանակի ընթացքում նրանք ստեղծեցին պետություններ, որոնք ընդգրկում էին հսկայական տարածքներ:

   Ինչ է քոչվորական կայսրությունը: Ինչո՞ւ էին այդ կայսրությունները սովորաբար կարճատև կյանք ունենում: Թվարկե՛ք դրանք: Ո՞րն էր այս շարքից բացառությունը. ե՞րբ է ստեղծվել, ինչ տարածքներ էր զբաղեցնում XVII դ. կեսի դրությամբ:

3. Միջնադարում Հնդկաստանի պատմության մեջ եղան վերելքի և անկման շրջաններ: Հնդկական մշակույթը հարստացավ նոր ձեռքբերումներով:

   Գուպտաների դարաշրջանում ինչ փոփոխություններ կրեց հնդկական հասարակության կաստայական կարգը: Ներկայացրե՛ք հնդկական մշակույթի նվաճումները:

4. Վաղ միջնադարում Չինաստանը վերամիավորվեց: Մոնղոլական նվաճումները մի որոշ ժամանակ խաթարեցին երկրի բնականոն կյանքը: Չինաստանի պատմության մի առանձնահատուկ շրջան սկսվեց XVI դարից: Միջնադարի չինական մշակույթը տվել է համաշխարհային նշանակության արժեքներ:

54 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Գնահատեք չինացիների ստեղծած «ընտրություն ըստ արժանիքի» համակարգը: Երբ և ինչո՞ւ Չինաստանը ինքնամեկուսացավ արտաքին աշխարհից: Թվարկեք չինական գյուտերը:

5. Յուրահատուկ աշխարհագրական պայմանները, ինչպես նաև հարևան Չինաստանի ազդեցությունը մեծ դեր են խաղացել Ճապոնիայի միջնադարյան հասարակության զարգացման գործում: Միջնադարի ավարտին Ճապոնիան նույնպես ինքնամեկուսացավ արտաքին աշխարհից: Ճապոնիան կարողացավ ստեղծել ինքնատիպ ու զարգացած մշակույթ:

Ինչ է սյոգունությունը: Ո՞ր տոհմի սյոգուններին օրոք Ճապոնիան ինքնամեկուսացավ արտաքին աշխարհից: Ինչո՞վ էր ինքնատիպ ճապոնացիների մշակույթը:

55 von 91 12.02.2021, 10:58

V ԲԱԺԻՆ

ՆՈՐ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

§ 23. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՅՏՆԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՄԵԾ ՀԱՅՏՆԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ

Հին ժամանակներից սկսած՝ Եվրոպան Հնդկաստանի և Չինաստանի հետ առևտուրն իրականացնում էր ցամաքային ճանապարհներով: ***Թուրքական նվաճումների պատճառով դեպի Արևելք տանող ճանապարհները փակվել էին***: Եվրոպացիները սկսեցին որոնել ծովային ուղիներ և իրենց համար հայտնաբերեցին նոր աշխարհամասեր ու երկրներ:

Իսկ որո՞նք էին եվրոպացիների ***աշխարհագրական հայտնագործությունների նախադրյալները***:

- *Զարգացել էր ապրանքային արտադրությունը, և ապրանքների իրացման նոր շուկաների կարիք էր զգացվում:*
- *Անշեղորեն աճում էր ոսկու, արծաթի և թանկարժեք քարերի պահանջարկը, որոնք և՛ առևտրի, և՛ հարստանալու միջոց էին:*
- *Հաստատվել էր Երկրի գնդաձևության մասին գաղափարը, և իրատեսական էր դարձել արևմուտքով Հնդկաստան հասնելը, որտեղ, եվրոպացիների պատկերացմամբ, անսահման հարստություններ կային:*

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

- *Կապարելագործվել էին ծովային քարտեզներն ու կողմնացույցը, կառուցվել հարմարավետ առագաստանավեր, և հնարավոր էր դարձել կապարելու երկարատև նավարկություններ:*

Այսպես XV ***դ. կեսից սկսվեց ծովային նոր ուղիների հայտնագործումը***:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ՏԱՆՈՂ ԾՈՎԱՅԻՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

Պորտուգալիան, Իսպանիան, Անգլիան և այլ երկրներ մեկը մյուսի հետևից ձեռնարկեցին ***ծովային արշավախմբեր***՝ նպատակ ունենալով գտնելու ***Հնդկաստան տանող ուղին***:

1492 թ. իսպանացիները կազմակերպեցին արշավախումբ, որը ղեկավարում էր ***Քրիստափոր Կոլումբոսը***: Նա համոզված էր, որ հասել է բաղձալի նպատակին, սակայն իրականում հայտնաբերել էր եվրոպացիներին անհայտ մի տարածք: Իտալացի ***Ամերիգո Վեսպուչին առաջինը կռահեց***, որ Կոլումբոսի հայտնաբերածը Հնդկաստանը չէ:

1492 թ. հոկտեմբերի 12-ին Կոլումբոսը ափ իջավ Ամերիկայում: Նորահայտ երկիրը նա հայտարարեց Իսպանիայի արքայի սեփականությունը:

57 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Այդ պատճառով էլ ***նոր աշխարհամասը նրա անունով անվանեցին Ամերիկա***:

1498 թ. պորտուգալացի ***Վասկո դա Գամայի*** արշավախումբը, շրջանցելով Աֆրիկան, հայտնագործեց Հնդկաստան տանող ծովային ճանապարհը:

1519–1521 թթ. Ֆերնան Մագելանի արշավախումբը կատարեց ***ծովային առաջին շուրջերկրյա ճանապարհորդությունը***:

Աշխարհագրական հայտնագործությունները հետագայում ևս շարունակվեցին: Եվրոպացիները հայտնագործեցին ***Ավստրալիան, Նոր Զելանդիան*** և այլ երկրներ:

Պատմության մեջ ***XV դ. կեսից մինչև XVIII դ. կեսն ընկած ժամանակահատվածը*** մտել է ***Աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունների դարաշրջան*** անունով:

Ֆերնան Մագելան

ՄԻՆՉԿՈԼՈՒՄԲՈՍՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅՈՒՄ

Երբ եվրոպացիները մուտք գործեցին Ամերիկա, այնտեղ 15–20 միլիոն տեղաբնիկ էր ապրում: Կոլումբոսը, կարծելով, թե հայտնագործել է Հնդկաստանը, նրանց անվանեց ***ինդկացիներ***: Տեղաբնիկներից առավել զարգացած էին ***երեք ցեղեր՝ ացտեկները, մայաները*** և ***ինկերը***: Նրանք հասել էին քաղաքակրթական մակարդակի, ունեին իրենց պետությունները:

Ացտեկներն ապրում էին ***Մեքսիկայի կենտրոնական և արևմտյան շրջաններում***: XV դարում նրանք ստեղծել էին իրենց պետությունը: Այն իր հզորության գագաթնա-

Վասկո դա Գամայի ժամանումը Հնդկաստան, 1498 թ.

58 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Մոնթեսումա

կետին հասավ ***Մոնթեսումայի*** կառավարման ժամանակ ***(1502–1520 թթ.)***:

Ացտեկները նստակյաց ժողովուրդ էին: Նրանք կառուցում էին շքեղ պալատներ, տաճարներ, հասարակական շինություններ: Ունեին լավ կազմակերպված բանակ: Դպրոցներում սովորեցնում էին մարտարվեստի կանոնները և պատրաստում ուժեղ ռազմիկներ:

1519 թ. իսպանական ***նվաճողները*** (իսպաներեն՝ ***կոնկիստադոր***) ***Ֆերնան Կորտեսի*** գլխավորությամբ մտան Մեքսիկա: Նրանք երկու տարում գրավեցին ացտեկների պետությունը:

Մեքսիկայի հարավում առաջացել էին ***մայաների առանձին քաղաք–պետությունները***:

Մայաները մինչկոլումբոսյան ***Ամերիկայում ապրող միակ ժողովուրդն էին, որ հիե-***

Ֆերնան Կորտեսի մուտքը Մեքսիկա

59 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

րոգլիֆային գիր ունեին: Նրանք ունեին ***երկու օրացույց***: Առաջինը բաղկացած էր 365, իսկ երկրորդը՝ 260 օրից: Երկրորդը ստեղծել էին կրոնական արարողությունների և տոների համար:

Մայաների քաղաք–պետությունները մինչև XVI դ. կեսը նվաճվեցին իսպանացիների կողմից:

Ժամանակակից Պերուի և Բոլիվիայի լեռնային շրջաններում ստեղծվել էր ***ինկերի պետությունը***:

Սկզբում ինկեր անվանում էին այնտեղ բնակվող ցեղերից մեկին: Հետագայում պետության կառավարչին ևս սկսեցին կոչել ***ինկա***, և երկիրը ստացավ Ինկերի պետություն անվանումը:

Երկրի ***բնակչությունը բաժանվում էր կաստաների***: Բարձրագույն կաստան կազմում էին ինկերը: Նրանք զբաղվում էին միայն երկրի կառավարմամբ և ռազմական գործով, հարկեր չէին վճարում: Ինկերը կառուցում էին հզոր ամրոցներ, որոնց շարվածքում տեղադրում էին մի քանի տոննա քաշ ունեցող սրբատաշ քարեր:

1532–1536 թթ. իսպանական կոնկիստադորները գրավեցին ինկերի պետությունը:

Այսպիսով՝ աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունների շնորհիվ եվրոպացիները մուտք գործեցին Ամերիկա, Աֆրիկա, Ավստրալիա և այլ տարածքներ: ***Տարբեր աշխարհամասերի միջև սկսեցին ձևավորվել տնտեսական, քաղաքական, մշակութային*** և այլ հարաբերություններ:

Մեծ հայտնագործությունները կապող օղակ դարձան միջին և նոր դարերի միջև:

Ֆրանսիսկո Պիսարո

Ինկերի պետության կայսր Պաչակուտի Յուպանկին

60 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունները

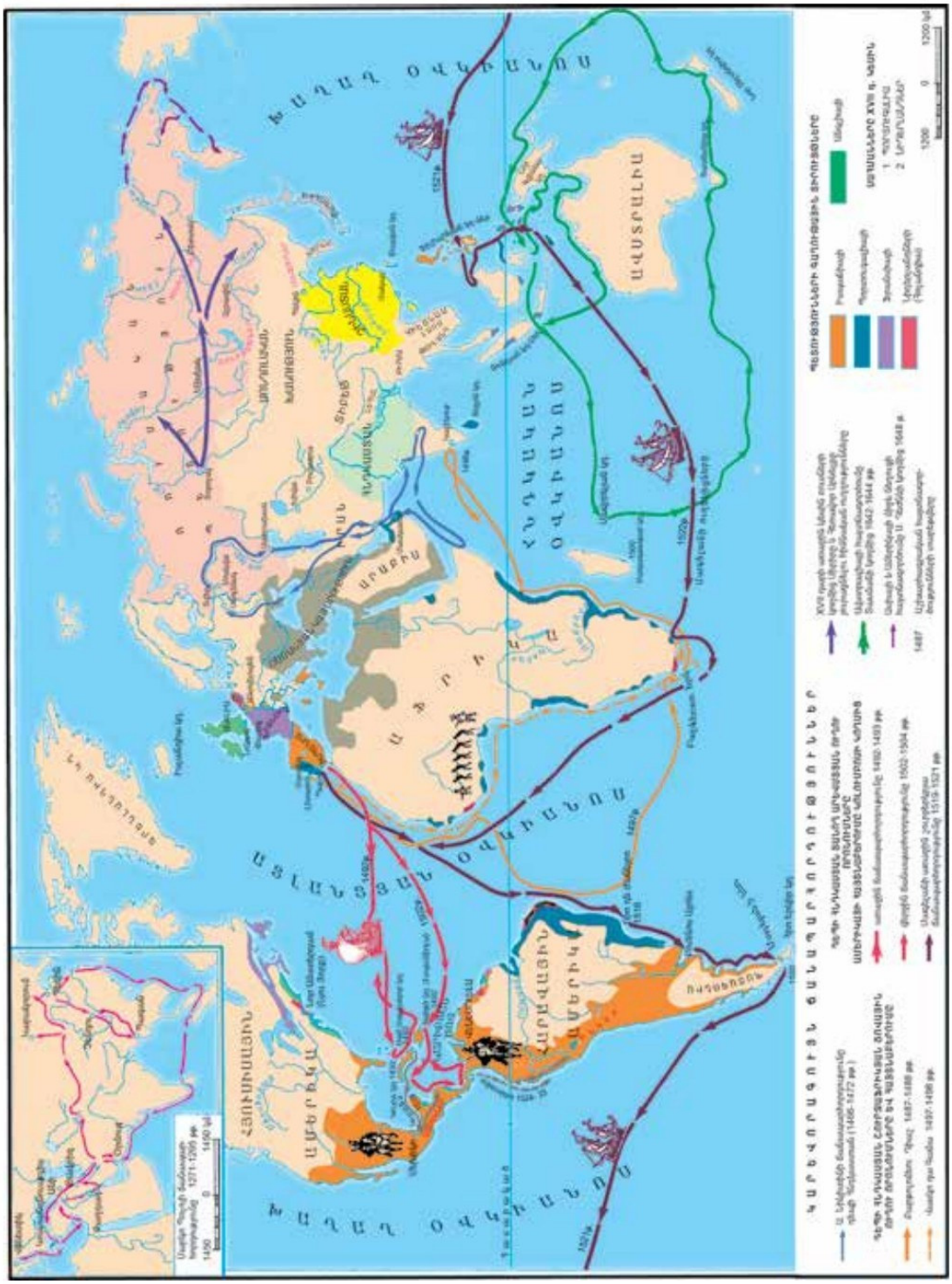

61 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Եվրոպացիներն ինչո՞ւ սկսեցին փնտրել դեպի Հնդկաստան տանող ծովային ուղիներ:
2. Ներկայացրե՛ք Աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունների նախադրյալները:
3. Ե՞րբ է Կոլումբոսը հայտնաբերել Ամերիկան: Ո՞ւմ անունով է կոչվել այն, ինչո՞ւ:
4. 1498 թ. ո՞վ և ծովային ի՞նչ ուղի հայտնագործեց:
5. Ո՞վ էր գլխավորում շուրջերկրյա առաջին ճանապարհորդությունը:
6. Ի՞նչ անուն տվեց տեղաբնիկներին Կոլումբոսը, ինչո՞ւ:
7. Ացտեկների պետությունը ե՞րբ է ստեղծվել և ո՞ր տարածքում: Ո՞ւմ գլխավորությամբ են իսպանացիները գրավել Մեքսիկան:
8. Որտե՞ղ էին՝ ա) մայաների քաղաք-պետությունները, բ) ինկերի պետությունը:
9. Իսպանացի կոնկիստադորները ե՞րբ են գրավել ինկերի պետությունը:
10. Ի՞նչ նշանակություն են ունեցել Աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունները:

Նոր հասկացություններ, անուններ

Աշխարհագրական մեծ հայտնագործություններ, Քրիստափոր Կոլումբոս, Ամերիգո Վեսպուչի, Վասկո դա Գամա, Ֆերնան Մագելան, ացտեկ, Մոնթեսումա, Մեքսիկա, Ֆերնան Կորտես, մայա, ինկա, Ինկերի պետություն

62 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§ 24. ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

ՎԵՐԱԾՆՆԴԻ ԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ

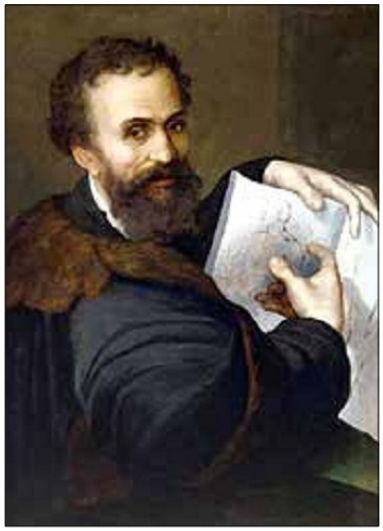

Միքելանջելո Բուոնարոտի. «Ինքնանկար»

Արևմտահռոմեական կայսրության կործանումից հետո Արևմտյան Եվրոպայում ***անտիկ հունահռոմեական մշակույթը մոռացության մատնվեց***: Սակայն միջնադարյան մարդիկ անտիկ շրջանը պատկերացնում էին որպես իդեալական մի ժամանակ, երբ մշակույթը ծաղկում էր ապրում:

XIV դարից սկսած՝ փորձեր էին արվում ***վերականգնելու և օգտագործելու հունահռոմեական մշակույթի առավել կարևոր նվաճումները***:

Իտալիայի քաղաքների տնտեսական և մշակութային բուռն զարգացումը պահանջում էր փոխել վերաբերմունքը հոգևոր և աշխարհիկ կյանքի հանդեպ: ***Մարդիկ սկսեցին ավելի շատ ուշադրություն դարձնել երկրային կյանքին***: Դասական լատիներենը նորից վերածնվեց և դարձավ պաշտոնական հաղորդակցության ու գիտական լեզու:

Միքելանջելո Բուոնարոտի. «Ողբ»

63 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Ահա թե ինչու այդ ժամանակաշրջանը (XIV–XVI դդ.) ստացել է Վերածնունդ (Ռենեսանս) անվանումը: Վերածնունդը սկզբնավորվել է Իտալիայում, ապա տարածվել ամբողջ Եվրոպայում:

Մարդը հայտնվեց Վերածննդի գործիչների հետաքրքրության կենտրոնում: Ուստի այդ գործիչներին սկսեցին անվանել ***հումանիստներ՝ մարդասերներ***: Հումանիստների կարծիքով մարդն ունի արժանապատվություն, անհատական արժեք և ամեն ինչի հասնելու ունակություն:

Ջովանի Բոկաչչո

ՎԵՐԱԾՆՆԴԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՐՎԵՍՏԸ

Իտալական գրականությունը հիմնադրել են ***«Ֆլորենցիայի երեք լուսապուները»՝ Դանթե Ալիգիերին, Ֆրանչեսկո Պետրարկան*** և ***Ջովանի Բոկաչչոն***:

Վերածննդի դարաշրջանում հատկապես նշանակալից է ***XV դարի վերջից մինչև XVI դարի առաջին կեսն*** ընկած ժամանակահատվածը: Այն անվանում են ***Բարձր Վերածնունդ***: Մշակույթն այդ ընթացքում հասավ իր զարգացման բարձրակետին: Այս դարաշրջանում են ստեղծագործել նշանավոր արվեստագետներ ***Լեոնարդո դա Վինչին, Միքելանջելո Բուոնարոտին*** և ***Ռաֆայել Սանտին***:

Մեծ էր ***Միքելանջելոյի*** դերը Վերածննդի ***գեղանկարչության և քանդակագործության*** մեջ: Նա մանրամասն ուսումնասիրել էր մարդու մարմնի կառուցվածքը: Դա նրան հնարավորություն տվեց քանդակելու և նկարելու մարդկային իրական կերպարներ:

Ռաֆայել Սանտի. «Տիրամայրը»

64 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Ալբրեխտ Դյուրեր. «Ինքնանկար»

ՀՅՈՒՍԻՍԱՅԻՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Վերածնության մշակույթը տարածվեց նաև եվրոպական մյուս երկրներում: Քանի որ դրանք հիմնականում ընկած էին Ալպերից հյուսիս, ապա այդտեղի վերածնունդը ստացել է ***Հյուսիսային Վերածնունդ*** անվանումը:

Դրա նշանավոր գործիչներից էր նիդերլանդացի ***Էրազմ Ռոտերդամցին***: Նրան մեծ հռչակ բերեց ***«Գովք հիմարության»*** երգիծական ստեղծագործությունը: Նա ծաղրի է ենթարկում եկեղեցու քարացած կանոնները և մարդկանց արատները:

Նշանավոր հումանիստ էր անգլիացի ***Թոմաս Մորը***: Նա հայտնի դարձավ ***«Ուտոպիա»*** գրական ստեղծագործությամբ: Թ. Մորը նկարագրում է իրականում գոյություն չունեցող «Ուտոպիա» անունով մի կղզի: Այնտեղ բոլոր մարդիկ, անկախ զբաղմունքից, ապրում են հավասար, հագնվում և սնվում են միատեսակ: «Ուտոպիան» գրվեց այն ժամանակ, երբ Անգլիայում ոչխարաբուծության զարգացման համար գյուղացիներին քշում էին հողերից և մշակելի հողերը դարձնում արոտավայրեր: ***«Ձեր ոչխարները խժռում են մարդկանց»***,— ասում էր Թ. Մորը:

Լեոնարդո դա Վինչի. «Կզաքիսով կինը»

Զարգացում ապրեց նաև Հյուսիսային Վերածննդի արվեստը: Այդ բնագավառում հատկապես մեծ հռչակ ձեռք բերեցին գերմանացի նկարիչ ***Ալբրեխտ Դյուրերը*** և նիդերլանդացի նկարիչ ***Պիտեր Բրոյգել Ավագը***:

Փաստորեն, ***Վերածննդի դարաշրջանում սկսեց ձևավորվել եվրոպական նոր մշակույթը***:

65 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Դանթեն գրել է բանաստեղծություններ, գիտական աշխատություններ լեզվի և պետության կառուցվածքի մասին: Սակայն նրան անմահ փառք բերեց «Աստվածային կատակերգություն» պոեմը, որտեղ ներկայացրել է անդրշիրիմյան կյանքը:

Լեոնարդո դա Վինչին Վերածննդի շրջանի խոշորագույն դեմքերից է: Որպես գեղանկարիչ հայտնի է իր «Ջոկոնդա» («Մոնա Լիզա») նկարով և «Խորհրդավոր ընթրիք» որմնանկարով: Դա Վինչին նախագծել է նաև թռչող սարքեր, ստորջրյա մեքենաներ:

Ռաֆայելը Վերածննդի արվեստի նշանավոր գործիչներից էր: Նրա բազմաթիվ «Մադոննաները» («Տիրամայր») կնոջ գեղեցկության ու մայրական քնքշանքի գովերգություն են: Ռաֆայելին հատկապես մեծ փառք բերեց «Սիքստինյան Տիրամայրը» կտավը:

66 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ինչ է նշանակում Վերածնունդ:
2. Որտեղ է սկզբնավորվել Վերածննդի դարաշրջանը:
3. Ովքեր էին հումանիստները:
4. Ովքեր էին «Ֆլորենցիայի երեք լուսատուները»:
5. Ո՞ր ժամանակաշրջանն է կոչվում Բարձր Վերածնունդ և ինչո՞ւ: Թվարկեք իտալական Բարձր Վերածննդի նշանավոր արվեստագետների:
6. Ինչ է Հյուսիսային Վերածնունդը: Թվարկեք դրա ներկայացուցիչների և նրանց հայտնի ստեղծագործություններ:
7. Թոմաս Մորի ստեղծագործությունն ինչո՞ւ էր կոչվում «Ուտոպիա»:

Գործնական աշխատանք

Պատրաստեք փոքրիկ ելույթ Վերածննդի դարաշրջանի Ձեր նախընտրած գործչի մասին և ներկայացրեք դասարանին:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Վերածնունդ, հումանիստ, «Ֆլորենցիայի երեք լուսատուներ», Դանթե Ալիգիերի, Ֆրանչեսկո Պետրարկա, Ջովանի Բոկաչչո, Բարձր Վերածնունդ, Լեոնարդո դա Վինչի, Միքելանջելո Բուոնարոտի, Ռաֆայել Սանտի, Հյուսիսային Վերածնունդ, Էրազմ Ռոտերդամցի, Թոմաս Մոր, «Ձեր ոչխարները խժռում են մարդկանց», Ալբրեխտ Դյուրեր, Պիտեր Բրոյգել Ավագ

67 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§ 25. ՌԵՖՈՐՄԱՑԻԱ

ՄԱՐՏԻՆ ԼՅՈՒԹԵՐԻ ՈՒՍՄՈՒՆՔԸ

Միջնադարում հավատացյալի համար կարևոր նշանակություն ուներ գործած մեղքերից փրկվելու խնդիրը: ***Հոգևորականները քարոզում էին, որ առանց եկեղեցու օգնության հնարավոր չէ փրկություն գտնել***: Դրա համար անհրաժեշտ է ամեն օր այցելել եկեղեցի, զբաղվել բարեգործությամբ, եկեղեցու կարիքների համար դրամ հատկացնել: Եկեղեցին սկսեց կիրառել նաև մեկ այլ միջոց: Հռոմի պապի անունից հավատացյալներին վաճառում էին ***ինդուլգենցիաներ (մեղքերի թողության շնորհագիր)***: Ինդուլգենցիա գնողը ազատվում էր բոլոր մեղքերից:

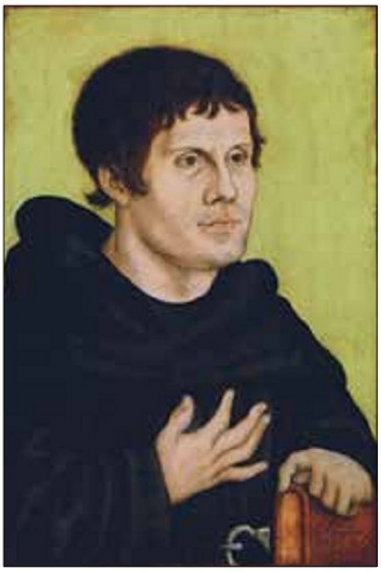

Մարտին Լյութեր

Գերմանիայի Վիտենբերգ քաղաքի Մայր տաճարի դռանը ***1517 թ. հոկտեմբերի 31-ին*** մի թուղթ փակցվեց: Այն պարունակում էր

Լյութերի դրույթներն ուղղված էին ինդուլգենցիաների վաճառքի դեմ: Նա կարծում էր, որ մարդը կարող է փրկության հասնել միայն հավատով, այլ ոչ թե թուղթ գնելով: Լյութերը կարծում էր, որ հավատի միակ աղբյուրը Աստվածաշունչն է, այլ ոչ թե Հռոմի պապերի ընդունած որոշումները:

Լյութերն այրում է պապական կոնդակները:

68 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

95 դրույթ: Դրանց հեղինակն էր ***Վիտենբերգի համալսարանի պրոֆեսոր Մարտին Լյութերը***: Նա գտնում էր, որ մարդը կարող է փրկվել միայն իր հավատով, այլ ոչ թե ինդուլգենցիաներ գնելով:

Երբ Սրբազան հռոմեական կայսրության ***Կարլոս V կայսրը*** հրամանագիր արձակեց Լյութերի քարոզած ***գաղափարներն արգելելու*** մասին, ***նրա կողմնակիցները բողոքեցին դրա դեմ***: Այդտեղից էլ ***լյութերականներին սկսեցին անվանել բողոքականներ***: Լյութերականները բարեփոխումներ կատարեցին գերմանական կաթոլիկ եկեղեցում: Արդյունքում՝ ***Գերմանիայում առաջացավ բողոքական (լյութերական) եկեղեցի***: Հաստատվեց ***«Ում իշխանությունը, նրա էլ՝ հավատը»*** սկզբունքը: Այսինքն՝ տվյալ տարածքի իշխանն էր որոշում իր հպատակների հավատը:

Լյութերի դրույթներից

Յուրաքանչյուր քրիստոնյա, եթե նա անկեղծորեն զղջում է, առանց ինդուլգենցիայի էլ ստանում է լիակատար թողություն: Եկեղեցու ճշմարիտ գանձը, իհարկե, մեղքի թողությունը չէ, այլ Աստծո մեծության և բարեհաճության սրբազան ավետարանը:

Քրիստոնյաներին պետք է սովորեցնել, որ նա, ով տեսնում է կարիքավորի և, չնայած դրան, դրամ է տալիս ինդուլգենցիա ձեռք բերելու համար, դրանով ոչ թե պապի կողմից թողություն է ստանում, այլ Աստծո զայրույթը:

Ասել, թե պապի զինանշանով զարդարված և տաճարներում դրված թողության խաչը Քրիստոսի խաչին հավասար արժեք ունի, սրբապղծություն է:

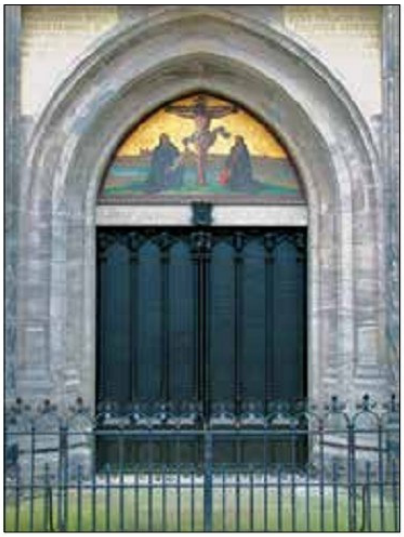

Վիտենբերգի տաճարի դարպասները, որտեղ փորագրված են Լյութերի 95 դրույթները:

69 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ՌԵՖՈՐՄԱՑԻԱՅԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ

Եվրոպական այլ երկրներում նույնպես առաջանում էին բողոքական նոր եկեղեցիներ: Ահա թե ինչու այս ժամանակաշրջանը՝ ***XVI դարը, ստացավ Ռեֆորմացիայի*** (վերափոխումների) ***դարաշրջան*** անվանումը:

Անգլիայի Հենրիխ VIII թագավորը 1534 թ. հրապարակեց գերագահության մասին օրենքը: Այն սահմանում էր, որ անգլիական եկեղեցու առաջնորդը ոչ թե Հռոմի պապն է, այլ Անգլիայի թագավորը: Եկեղեցական հողերը բռնագրավվեցին: Ժամասացությունը սկսեց կատարվել անգլերենով:

Անգլիայի թագավոր Հենրիխ VIII

Եպիսկոպոսներին պաշտոնների էր նշանակում խորհրդարանը: ***Հոգևորականները վարձատրվում էին պետական գանձարանից***: Արդյունքում Անգլիայում ձևավորվեց բողոքական եկեղեցի, որը ստացավ ***անգլիկան եկեղեցի*** անվանումը:

Ռեֆորմացիայի հայտնի մյուս երկիրը ***Շվեյցարիան*** էր: Այստեղ ***շարժումը գլխավորեց Ժան Կալվինը***: Նա մշակեց բարեպաշտության և օրինակելի վարքի նոր կանոններ: Կալվինի գաղափարներն այնքան տարածվեցին, որ Ժնև քաղաքի իշխանությունները գործադրեցին դրանք: Արգելվեցին զվարճությունները, երաժշտությունը, լավ հագնվելը, թղթախաղը: Ժամանակակիցները ***Կալվինին համարում էին «Ժնևի պապ»***:

Բողոքական այս եկեղեցին նրա անունով կոչվել է կալվինական:

Ժան Կալվին

70 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Իգնատիոս Լոյոլա

ՀԱԿԱՌԵՖՈՐՄԱՑԻԱ

Ռեֆորմացիայի տարածման հետևանքով կաթոլիկ եկեղեցու միասնությունը տրոհվեց: Այն պահպանելու համար վերջինս դիմեց հակաքայլերի, որոնք ստացան ***Հակառեֆորմացիա*** անվանումը:

1559 թ. լույս տեսավ «Արգելված գրքերի» առաջին ցուցակը: Կաթոլիկներին արգելված էր կարդալ այնտեղ գրանցված գրքերը:

Ռեֆորմացիայի դեմ պայքարում մեծ դեր խաղաց իսպանացի ***Իգնատիոս Լոյոլայի հիմնած «Հիսուսի ընկերություն» (ճիզվիտներ)*** վանական նոր ***միաբանությունը***: Նրա անդամները երդվում էին լինել աղքատ, չամուսնանալ և հնազանդ ու անխոս ենթարկվել Հռոմի պապին: Միաբանությունը բացեց դպրոցներ, համալսարաններ, որտեղ պատրաստում էին կաթոլիկ քարոզիչներ:

Ռեֆորմացիայի գործիչները պապից պահանջում էին տիեզերական ժողով հրավիրել և քննարկել եկեղեցում բարեփոխումներ անցկացնելու խնդիրը: ***Ժողովը հրավիրվեց Տրիդենտ քաղաքում***: Սակայն

Արգելված գրքերի հրապարակային այրում

71 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

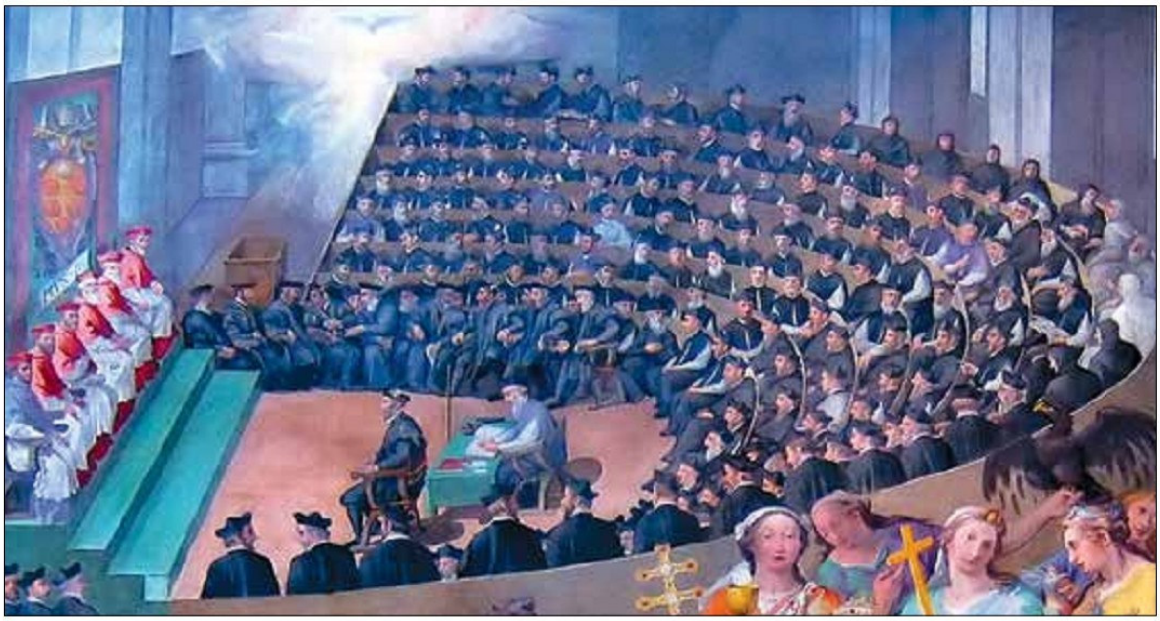

Տրիդենտի տիեզերական ժողովը

քննարկեցին ոչ թե բարեփոխումների, այլ Ռեֆորմացիայի դեմ պայքարելու հարցեր:

Այդուհանդերձ՝ կաթոլիկ եկեղեցին չկարողացավ դիմագրավել Ռեֆորմացիային: Պապականությունը աստիճանաբար կորցնում էր իր հզորությունն ու ազդեցությունը, իսկ բողոքականությունն ավելի էր ընդլայնում իր սահմանները:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ինչ էր ինդուլգենցիան և ինչ նպատակի էր ծառայում:
2. Երբ և որտեղ փակցվեցին Մարտին Լյութերի 95 դրույթները: Ինչի՞ և ո՞ւմ դեմ էին ուղղված դրանք:
3. Ովքե՞ր ստացան բողոքական անվանումը և ինչո՞ւ:
4. Բացատրե՛ք «Ում իշխանությունը, նրա էլ՝ հավատը» սկզբունքի իմաստը:
5. Ո՞վ և երբ հրապարակեց գերագահության մասին օրենքը Անգլիայում: Ներկայացրե՛ք անգլիկան եկեղեցու առանձնահատկությունները:
6. Ո՞վ էր Ժան Կալվինը և ինչ էր քարոզում:
7. Ինչ է Հակառեֆորմացիան: Երբ լույս տեսավ «Արգելված գրքերի» առաջին ցուցակը:
8. Ո՞վ էր Իգնատիոս Լոյոլան և ինչ հիմնեց:

72 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Քննարկման հարց

Կաթոլիկ եկեղեցին ինչ քայլեր ձեռնարկեց իր սասանված հեղինակությունը վերականգնելու համար: Հաջողվե՞ց դա, թե՞ ոչ. հիմնավորե՛ք ձեր պատասխանը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Ինդուլգենցիա, Մարտին Լյութեր, բողոքականներ, «Ում իշխանությունը, նրա էլ՝ հավատը», Ռեֆորմացիա, Հենրիխ VIII, անգլիկան եկեղեցի, Ժան Կալվին, «Ժնևի պապ», Հակառեֆորմացիա, «Արգելված գրքեր», Իգնատիոս Լոյոլա, ճիզվիտներ, «Հիսուսի ընկերություն»

73 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§ 26. ՆՈՐ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

ՆԻԴԵՐԼԱՆԴԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հյուսիսային ծովի ափին գտնվող ***Նիդերլանդներ*** կոչվող ***երկիրը*** բաղկացած էր 17 գավառներից: ***XVI դարում այն Իսպանիայի կազմում էր***: Ռեֆորմացիայի, հատկապես ***կալվինական գաղափարները լայն տարածում գտան նաև Նիդերլանդներում***:

Զգուշանալով, որ Ռեֆորմացիան կարող է վերածվել հակահիսպանական պայքարի, ***Իսպանիայի թագավոր Ֆիլիպ II–ը*** Նիդերլանդներում ***հիմնեց ինկվիզիցիայի դատարան*** և խստացրեց օրենքները: Սակայն դա չփրկեց իրավիճակը: ***Ռեֆորմացիայի շարժումը Նիդերլանդներում վերաճեց ազգային–ազատագրական պատերազմի (1566–1609)***: Այն ընդունված է անվանել նաև ***Նիդերլանդական հեղափոխություն***:

Իսպանիայի արքա Ֆիլիպ II

Պատերազմը սկսվեց ապստամբությամբ: ***Կալվինականները*** սրբապատկերների պաշտամունքը չէին ընդունում: Նրանք հարձակվում էին կաթոլիկական եկեղեցիների ու վանքերի վրա, ոչնչացնում էին այնտեղի սրբապատկերները, մասունքները և բռնագրավում եկեղեցական գույքը: ***Ավերվեց շուրջ 5500 եկեղեցի ու վանք***:

Սակայն ***ապստամբները շուտով պառակտվեցին: Հարավի գավառները*** որոշեցին դադարեցնել պայքարը: Նրանք շարունակեցին ճանաչել Իսպանիայի գերիշխանությունը, և Նիդերլանդների հարավային մասը մնաց Իսպանիայի կազմում: Այդ տարածքի մի

74 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Երեսնամյա պատերազմի մասնակից անգլիացի զինվորի սպառազինությունը

մասի վրա հետագայում առաջացել է Բելգիա պետությունը:

Հյուսիսային յոթ գավառները միավորվեցին և ***ստեղծեցին նոր պետություն՝ Նիդերլանդները***: Որպես առավել զարգացած գավառ՝ հանրապետության գլուխ կանգնեց ***Հոլանդիան***: Այդ պատճառով Նիդերլանդները հաճախ անվանում են նաև Հոլանդիա:

ԵՐԵՍՆԱՄՅԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ (1618–1648)

Գերմանիայում Ռեֆորմացիայի արդյունքում կազմավորվեցին ***կրոնական երկու խմբավորումներ***: Լյութերական իշխանները ստեղծել էին ***Ավետարանական միությունը***, իսկ կաթոլիկները՝ ***Կաթոլիկական միությունը***:

Այս ***երկու խմբավորումների միջև 1618 թ. բռնկվեց պատերազմ***: Ռազմական գործողություններն սկսվեցին Չեխիայում, որն այդ ժամանակ մտնում էր Սրբազան հռոմեական կայսրության մեջ: Պատերազմի մեջ ներքաշվեցին նաև մի շարք երկրներ՝

Իսպանիան, չհաշտվելով յոթ գավառների կորստի հետ, որոշեց վերադարձնել դրանք: Հոլանդիային օգնության եկավ Անգլիան: Իսպանիան 1588 թ. 134 նավերից կազմված «Անպարտելի Արմադա» կոչվող նավատորմն ուղարկեց Անգլիայի դեմ: Սակայն փոթորիկը ոչնչացրեց նավատորմի մի մասը, իսկ մի մասն էլ ոչնչացրին անգլիացիները: Փրկվեց միայն 43 նավ:

75 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Եվրոպայի քաղաքական քարտեզը 1648 թ.

76 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Ավստրիան, Իսպանիան, Ֆրանսիան, Շվեդիան, Դանիան, Անգլիան, Հոլանդիան, Ռուսաստանը:

Այսպես երկու կրոնական խմբավորումների բախումը ***վերաճեց համաեվրոպական առաջին պատերազմի***: Այն ***տևեց 30 տարի***, այդ պատճառով էլ պատմության մեջ մտել է ***Երեսնամյա պատերազմ*** անունով:

ԵՎՐՈՊԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՔԱՐՏԵԶԸ

Երեսնամյա պատերազմն ավարտվեց 1648 թվականին Վեստֆալյան հաշտության պայմանագրով: Պատերազմի արդյունքում ***ուժեղացան Շվեդիան*** և ***Ֆրանսիան***: Շվեդիան ստացավ Գերմանիայի հյուսիսային առափնյա շրջանների մեծ մասը, դրանով գերմանական պետությունները զրկվեցին Բալթիկ ծով դուրս գալու հնարավորությունից:

Ֆրանսիային տրվեցին Էլզասը և նախկինում Ավստրիային պատկանող որոշ շրջան-

Վեստֆալյան հաշտության պայմանագրի ստորագրումը 1648 թ.

77 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ներ: ***Ճանաչվեց Շվեյցարիայի և Հոլանդիայի անկախությունը***:

Պայմանագրով ***ամրագրվեց Գերմանիայի պառակտումը***: Գերմանական իշխանությունները իրավունք ստացան մեկը մյուսի, ինչպես նաև այլ պետությունների հետ կազմելու միություններ:

Պատերազմը տապալեց Ավստրիայում և Իսպանիայում իշխող Հաբսբուրգների արքայատոհմի ծրագիրը: Ըստ դրա՝ Եվրոպայում պետք է ստեղծվեր «քրիստոնեական կայսրություն»՝ Հաբսբուրգների գլխավորությամբ:

Այսպիսով՝ Վեստֆալյան հաշտությամբ հաստատվեց նոր աշխարհաքաղաքական իրավիճակ, նոր տեսք ստացավ Եվրոպայի քաղաքական քարտեզը:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Որտեղ է գտնվում Նիդերլանդները: XVI դ. ո՞ր երկրի կազմում էր այն:
2. Ինչո՞ւ Նիդերլանդներում սկսվեց ազգային–ազատագրական պայքար: Որքա՞ն է այն տևել: Ինչպե՞ս սկսվեց և ինչո՞վ ավարտվեց այդ պայքարը:
3. Ի՞նչ նշանակություն ունեցավ Նիդերլանդական հեղափոխությունը:
4. Կրոնական ի՞նչ խմբավորումներ կային Գերմանիայում XVII դ. սկզբին:
5. Ե՞րբ է սկսվել համաեվրոպական առաջին պատերազմը: Թվարկե՛ք մասնակից պետություններին:
6. Ներկայացրե՛ք Երեսնամյա պատերազմի պատճառները և հետևանքները:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Նիդերլանդներ, Հոլանդիա, Երեսնամյա պատերազմ, Ավետարանական միություն, Կաթոլիկական միություն, Ավստրիա, Դանիա, Շվեյցարիա, Հաբսբուրգների արքայատոհմ, Վեստֆալյան հաշտության պայմանագիր

78 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

§ 27. ՆՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ

Միջնադարի ավարտին գիտությունը մեծ առաջընթաց ունեցավ: Ամենից առաջ դա կապված էր Վերածննդի, Ռեֆորմացիայի և Աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունների հետ: Իսկ ռազմական գործի, արտադրության և առևտրի զարգացումը հատկապես ճշգրիտ գիտելիքների մեծ պահանջարկ էին առաջացրել:

Այդպիսի գիտելիքները սովորաբար ձեռք էին բերվում փորձի ու գիտական հայտնագործությունների միջոցով: Նման ճանապարհով ստացված գիտելիքները թռիչքաձև զարգացում ապահովեցին գիտության բնագավառում:

Գիտության այդ աննախընթաց զարգացումը սպացել է Առաջին գիտական հեղափոխություն անվանումը: Այն ընդգրկում է XVI–XVII դարերը:

ՆՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Գիտական հեղափոխության ***առաջին*** և ***ականավոր ներկայացուցիչն է լեհ Նիկողայոս Կոպեռնիկոսը (1473–1543)***: Նա ժխտում էր այն տեսակետը, թե Երկիր մոլորակը Տիեզերքի կենտրոնում է: Նա ապացուցում էր, որ ***Տիեզերքի կենտրոնում Արեգակն է***: Բոլոր մոլորակները, այդ թվում՝ Երկիրը, կլոր շրջածիրով պտտվում են Արեգակի շուրջը: Հասկանալով, թե ինչպես կընդունվի իր տեսությունը, Կոպեռնիկոսը բա-

Հատված Կոպեռնիկոսի գիրքն արգելելու մասին հրամանագրից

1616 թ. կաթոլիկ եկեղեցին դատապարտեց Կոպեռնիկոսի «Երկնային ոլորտների շրջապտույտի մասին» գիրքը:

«Միաբանությանը լուր է հասել, որ կեղծ, աստվածային գրքին հակասող ... տեսությունը Երկրի պտտվելու և Արևի անշարժության մասին, որ քարոզում էր Նիկողայոս Կոպեռնիկոսը իր գրքում ... սկսել է տարածվել և շատերի կողմից ընդունվել: Այդ պատճառով ... միաբանությունը որոշեց, որ Նիկողայոս Կոպեռնիկոսի ... աշխատությունները ... պետք է վերացվեն շրջանառությունից, քանի դեռ չեն շտկվել»:

79 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ռեկամներին խնդրեց, որ իր աշխատությունը հրատարակեն իր մահից հետո:

Բժիշկ ***Անդրեաս Վեզալիուսը (XVI դ.)*** ուսումնասիրում էր մարդու մարմնի գաղտնիքները: Նա ***հերձման միջոցով փվեց մարդկային մարմնի ճշգրիտ կառուցվածքը և նկարագրությունը***: Ասում են, որ հերձում կատարելու համար Վեզալիուսը գողանում էր կախաղան հանված մարդկանց դիակները: ***Եկեղեցին արգելում էր ուսումնասիրել Ապոծո սպեղծած մարդու մարմինը***: Որպեսզի չենթարկվի եկեղեցու հալածանքներին, նա ստիպված էր դառնալ Կարլոս V կայսեր անձնական բժիշկը:

Ֆրենսիս Բեկոն

Իպալացի գիպնական Ջորդանո Բրունոն (1548–1600) ասում էր, որ Տիեզերքն անսահման է: Այնտեղ կան բազմաթիվ մոլորակներ: Աստղերը հեռավոր արեգակներ են, որոնց շուրջը պտտվում են մարդկանցով բնակեցված մոլորակներ: Եկեղեցուն չհաջողվեց ստիպել Բրունոյին հրաժարվելու իր

Ջորդանո Բրունոն եկեղեցական դատարանի առաջ

80 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

ՀԱՏՎԱԾ
ԻՆԿՎԻԶԻՏՈՐԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ
ԳԱԼԻԼԵՅԻ ԵԼՈՒՅԹԻՑ

«Ես՝ Գալիլեո Գալիլեյս՝ Վիչենցո Գալիլեյի որդին՝ ֆլորենցիացիս, իմ կյանքի յոթանասուներորդ տարում դատարանի առջև անձամբ կանգնելով, ծնկի գալով ձեր առջև՝ երդվում եմ, որ միշտ հավատացել եմ, այժմ էլ հավատում եմ և Աստծո կամոք այսուհետև էլ կհավատամ այն ամենին, ինչ որ քարոզում և սովորեցնում է սուրբ կաթոլիկ եկեղեցին: Բայց քանի որ այս սրբազան դատարանից ինձ արդեն վաղուց օրինական պահանջ է եկել, որ ես հրաժարվեմ կեղծ կարծիքից, ըստ որի՝ Արևը Տիեզերքի կենտրոնում է և անշարժ է, որպեսզի ես չպաշտպանեմ այդ կարծիքը, չուսուցանեմ այն... դրա հետևանքով ինձ լրջորեն կասկածում են հերետիկոսության մեջ, այսինքն, որ ես մտածում և հավատում եմ, որ Արևը Տիեզերքի կենտրոնն է և անշարժ է, իսկ Երկիրը կենտրոն չէ և շարժվում է ...»:

գաղափարներից, որի պատճառով էլ ***նրան ողջակիզեցին***:

Իպալացի ասպղաբաշխ և ֆիզիկոս Գալիլեո Գալիլեյը (1564–1642) նույնպես կարծում էր, որ Երկիրը պտտվում է Արեգակի շուրջը: ***Նա հայտնագործեց մարմինների ազատ անկման օրենքը***: Ստեղծեց հզոր աստղադիտակ: Գալիլեյը ***առաջինը հայտնագործեց Լուսնի վրա գոյություն ունեցող անհարթությունները***: Ինկվիզիցիան Գալիլեյին ստիպեց հրաժարվել իր գաղափարներից: Սակայն դուրս գալով դատարանից՝ Գալիլեյն ասել է. ***«Բայց, այնուամենայնիվ, այն (Երկիրը) պտտվում է»***:

Անգլիացի փիլիսոփա Ֆրենսիս Բեկոնը (1561–1626) կարծում էր, որ շրջապատող միջավայրը և բնությունն անհրաժեշտ է ուսումնասիրել փորձի միջոցով: Նրա կարծիքով՝ գիտությունը մարդուն հնարավորություն կտա վերափոխելու կյանքը:

Գալիլեո Գալիլեյը Վենետիկի դոժին ցույց է տալիս ասպղադիտակից օգտվելու ձևը:

81 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Գիտության բնագավառում առանձին անհատների նվաճումները դարձան եվրոպական գիտական մտքի սեփականությունը: Առաջին գիտական հեղափոխության շրջանում ստեղծվեց նոր ժամանակների գիտությունը:

Այսպիսով՝ Առաջին գիտական հեղափոխությունը դարձավ այն կարևոր նախադրյալներից մեկը, որն ապահովեց Եվրոպայի անցումը դեպի զարգացման հաջորդ փուլ՝ արդյունաբերական հասարակություն:

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Նշեք ճշգրիտ գիտելիքների պահանջարկի մեծացման պատճառները XV–XVI դարերում:
2. Բացատրեք «Առաջին գիտական հեղափոխություն» հասկացության իմաստը: Ո՞ր ժամանակաշրջանն է ընդգրկում այն:
3. Ինչ տեսակետ էր պաշտպանում Կոպեռնիկոսը:
4. Ո՞վ էր Վեզալիուսը: Ինչո՞վ է հայտնի:
5. Ինչո՞ւ Բրունոյին ողջակիզեցին:
6. Փորձեք ներկայացնել Գալիլեյի դերը Առաջին գիտական հեղափոխության մեջ:
7. Ո՞րն էր Բեկոնի՝ շրջապատող միջավայրի և բնության ուսումնասիրության գլխավոր սկզբունքը:

Քննարկման հարց

Ինչ նշանակություն է ունեցել Առաջին գիտական հեղափոխությունը:

Նոր հասկացություններ, անուններ, արտահայտություններ

Առաջին գիտական հեղափոխություն, Նիկողայոս Կոպեռնիկոս, Անդրեաս Վեզալիուս, Գալիլեո Գալիլեյ, «Բայց, այնուամենայնիվ, այն (Երկիրը) պտտվում է», Ջորդանո Բրունո, Ֆրենսիս Բեկոն

82 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

V ԲԱԺՆԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

1. Երկար ժամանակ Եվրոպա–Հնդկաստան առևտրական կապերն իրագործվում էին Միջերկրական ծովով և ցամաքային ճանապարհներով: Թուրքական նվաճումների հետևանքով Հնդկաստան տանող ուղիները վտանգավոր էին դարձել: Այդ պատճառով եվրոպացիները փորձում էին գտնել Հնդկաստան տանող այլ ճանապարհներ: Այսպես սկսվեց Աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունների դարաշրջանը: Երբ եվրոպացիները հայտնաբերեցին Ամերիկան, այնտեղ ապրում էին բազմաթիվ ցեղեր, որոնց նրանք անվանեցին հնդկացիներ:

   Թվարկեք նշանավոր ծովագնացների և նրանց հայտնագործությունները: Որտե՞ղ էին բնակվում ացտեկները, մայաները և ինկերը, զարգացման ինչ մակարդակի էին հասել նրանք XVI դարի սկզբին: Ինչ հետևանքներ ունեցան Աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունները:

2. Արևմտահռոմեական կայսրության անկման և քրիստոնեության հաստատման ժամանակ անտիկ հունահռոմեական մշակույթը հիմնականում մոռացության էր մատնվել: Սակայն XIV դ. սկսած՝ փորձեր էին արվում վերականգնելու և օգտագործելու այն: Այսպես սկսվեց Վերածննդի դարաշրջանը: Վերածննդի դարաշրջանի գործիչները սկսեցին մեծ ուշադրություն դարձնել երկրային կյանքի և մարդու ուսումնասիրությանը: Բուռն վերելք ապրեցին գրականությունը և արվեստը:

   Ինչ է Վերածնունդը: Փորձե՛ք պարզաբանել դրա նախադրյալները: Թվարկե՛ք Վերածննդի հայտնի ներկայացուցիչների: Վերհանե՛ք Վերածննդի նշանակությունը:

3. Եվրոպայում տեղի ունեցած սոցիալական, քաղաքական և մշակութային տեղաշարժերը պահանջում էին փոփոխություններ կատարել նաև քրիստոնեական եկեղեցու ներսում: Պապականությունը, ընդհակառակը, խստացրեց հալածանքները փոփոխությունների կողմնակիցների նկատմամբ: Սակայն դա արդյունք չտվեց: Սկսվեց Ռեֆորմացիայի դարաշրջանը: Ռեֆորմացիոն շարժման դեմ պայքարելու համար կաթոլիկ եկեղեցին դիմեց մի շարք քայլերի:

83 von 91 12.02.2021, 10:58

Firefox https://ebooks.bonee.net/fumf/ypna/

Ինչ է Ռեֆորմացիան, նշեք հայտնի գործիչների, ում էին անվանում «Ժնևի պապ»: Ինչ է Հակառեֆորմացիան: Երբ է հրատարակվել «Արգելված գրքերի» առաջին ցուցակը: Ինչ արդյունքներ տվեց Ռեֆորմացիան:

4. Վերածնունդը, Ռեֆորմացիան, Աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունները, նոր գիտության ձևավորումը շաղկապող կամուրջ էին միջնադարի Եվրոպայի և նոր շրջանի Եվրոպայի միջև: Սակայն միջնադարը իր տեղը դժվարությամբ էր զիջում նոր ժամանակներին, ինչի արդյունքում էլ տեղի էին ունենում բախումներ հնի և նորի միջև: Իսպանական տիրապետության դեմ Նիդերլանդներում սկսված ազգային–ազատագրական պայքարը վերածվեց հեղափոխության, որի արդյունքում ստեղծվեց Նիդերլանդներ (Հոլանդիա) պետությունը, իսկ ավելի ուշ՝ Բելգիան: Երեսնամյա պատերազմը առաջին համաեվրոպական պատերազմն էր: Դրա արդյունքում ստեղծվեց նոր աշխարհաքաղաքական իրավիճակ:

Երբ է տեղի ունեցել Նիդերլանդական հեղափոխությունը և ինչ նշանակություն է ունեցել: Որոնք էին Երեսնամյա պատերազմի պատճառները և արդյունքները: Քարտեզի վրա ցույց տվեք Եվրոպայի քաղաքական բաժանումը 1648 թ. դրությամբ:

5. Միջնադարի ավարտին ավելի աճեց ճշգրիտ գիտելիքների պահանջարկը: Նման գիտելիքներ կարող էին ձեռք բերվել փորձի ու գիտական հայտնագործությունների միջոցով: XVI–XVII դարերն ընդգրկող ժամանակահատվածը ստացավ «Առաջին գիտական հեղափոխության դարաշրջան» անվանումը: Առաջին գիտական հեղափոխությունը Վերածննդի և Ռեֆորմացիայի հետ նախապատրաստեց նոր Եվրոպայի ծնունդը:

Ինչու՞ աճեց ճշգրիտ գիտելիքների պահանջարկը: Բացատրեք Առաջին գիտական հեղափոխություն հասկացությունը: Թվարկեք նոր գիտության հայտնի ներկայացուցիչների և նրանց ներդրումը գիտության զարգացման գործում: Ինչ նշանակություն է ունեցել Առաջին գիտական հեղափոխությունը:

84 von 91 12.02.2021, 10:58

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՍ 2

IV–VII դդ.	Ժողովուրդների մեծ գաղթի ժամանակաշրջանը
IV–VI դդ.	Գուպտաների պետությունը Հնդկաստանում
581 թ.	Չինաստանի միավորումը Յանցզյանի կողմից
618–907 թթ.	Տան արքայատոհմի գահակալումը Չինաստանում
622 թ.	Մուհամեդի փախուստը (հիջրա) Մեքքայից Մեդինա
661–750 թթ.	Օմայանների խալիֆայությունը
732 թ.	Պուատիեի ճակատամարտը ֆրանկների և արաբների միջև
750–1258 թթ.	Աբբասյանների խալիֆայությունը
756 թ.	Կորդովայի խալիֆայության ստեղծումը
1066 թ.	Դուքս Վիլհելմի հռչակվելը Անգլիայի թագավոր
1071 թ.	Մանազկերտի ճակատամարտը
1206 թ.	Մոնղոլական պետության ստեղծումը Չինգիզ խանի գլխավորությամբ
1206 թ.	Դելիի սուլթանության ստեղծումը
1237–1241 թթ.	Ռուսիայի մեծ մասի գրավումը Բաթու խանի կողմից
1258 թ.	Բաղդադի գրավումը մոնղոլների կողմից
1265 թ.	Խորհրդարանի (պառլամենտի) ստեղծումն Անգլիայում
1299 թ.	Օսմանյան պետության ստեղծումը
1302 թ.	Դասային ներկայացուցչական ժողովի՝ Գլխավոր շտատների հրավիրումը Ֆրանսիայում
1337–1453 թթ.	Հարյուրամյա պատերազմը Ֆրանսիայի և Անգլիայի միջև
1380 թ.	Կուլիկովոյի ճակատամարտը
1389 թ.	Կոսովոյի ճակատամարտը սերբերի և թուրքերի միջև
1389 թ.	Դելիի գրավումը Լենկ Թեմուրի կողմից
XIV–XVI դդ.	Վերածնունդը (Ռենեսանս) Եվրոպայում
1402 թ.	Թուրքական բանակի ջախջախումը Լենկ Թեմուրի կողմից
1415 թ.	Յան Հուսի ողջակիզումը
1431 թ.	Ժաննա դ'Արկի ողջակիզումը
1444 թ.	Վառնայի ճակատամարտը
1453 թ. մայիսի 29	Կոստանդնուպոլսի գրավումը թուրք–օսմանցիների կողմից
1492 թ. հոկտ. 12	Ամերիկայի հայտնագործումը Կոլումբոսի կողմից
1498 թ.	Վասկո դա Գամայի կողմից Աֆրիկայի հարավով Հնդկաստան տանող ծովային ուղու հայտնագործումը
1517 թ. հոկտ. 31	Մարտին Լյութերի «95 դրույթների» հրապարակումը
1519–1521 թթ.	Մեքսիկայի գրավումը իսպանացի կոնկիստադորների կողմից
1519–1521 թթ.	Առաջին ծովային շուրջերկրյա ճանապարհորդությունը Մագելանի արշավախմբի կողմից
1526 թ.	Մեծ Մողոլի տերության հիմնումը Հնդկաստանում Բաբուրի կողմից
1533–1584 թթ.	Իվան IV Ահեղ՝ Մեծ իշխան, 1547–ից՝ ցար
1534 թ.	Գերագահության մասին օրենքի ընդունումը Անգլիայում
1549 թ.	Առաջին Երկրային ժողովի գումարումը Ռուսաստանում
1556–1605 թթ.	Մեծ Մողոլի կայսրության հզորացումը Աքբարի օրոք
1566–1609 թթ.	Նիդերլանդական հեղափոխությունը
XVI դ.	Չինաստանի ինքնամեկուսացումը արտաքին աշխարհից
1600 թ.	Ջորդանո Բրունոյի ողջակիզումը Հռոմում
1603–1868 թթ.	Տոկուգավա տոհմի այոգունությունը Ճապոնիայում
1612 թ.	Ճապոնիայի ինքնամեկուսացումը արտաքին աշխարհից
1613–1917 թթ.	Ռոմանովների արքայատոհմի գահակալումը Ռուսաստանում
1639 թ.	Կասրե–Շիրինի հաշտության պայմանագրի կնքումը թուրքերի և պարսիկների միջև
1644 թ.	Ցին կայսրության հիմնադրումը Չինաստանում
1648 թ.	Վեստֆալյան հաշտությունը՝ Երեսնամյա պատերազմի ավարտը. Եվրոպայի քաղաքական նոր քարտեզի ձևավորումը

ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԵԶՐԵՐԻ (ՏԵՐՄԻՆՆԵՐԻ) ԲԱՌԱՐԱՆ

Ասպետ — Միջնադարյան Արևմտյան Եվրոպայում մանր ավատատեր, որը չուներ ժառանգական տիտղոս և սեփական վասալներ:

Ավատատեր — Միջնադարում մասնավոր խոշոր հողային սեփականատեր: Հողը սովորաբար շնորհվում էր թագավորի, ինչպես նաև խոշոր ավատատերերի կողմից զինվորական կամ քաղաքացիական ծառայության դիմաց, որը դառնում էր ժառանգական:

Ավատատիրական հասարակություն — Միջին դարերին բնորոշ հասարակության անվանումը. անունը ստացել է ավատ (խոշոր մասնավոր հողային սեփականություն) բառից:

Արիոսականություն — Քրիստոնեական-աղանդավորական ուսմունք, առաջացել է IV դարում: Հիմնադիրը Ալեքսանդրիայի եկեղեցու քահանա Արիոսն էր. այստեղից էլ՝ անվանումը:

Բանադրանք — Եկեղեցու կողմից որևէ մեկին նզովելը որպես պատիժ: Բանադրվածը իրավունք չուներ եկեղեցի մտնելու:

Բարբարոս — Հին հույները, ապա հռոմեացիները այդ անունով էին կոչում իրենց երկրներից դուրս ապրող մյուս ժողովուրդներին: Նշանակում էր՝ վայրի, ոչ քաղաքակիրթ մարդ, ժողովուրդ:

Բողոքականներ — Քրիստոնեության ուղղություններից մեկի՝ բողոքականության ներկայացուցիչներ: Նրանք դատապարտում էին կաթոլիկ եկեղեցու չարաշահումները, ժխտում էին եկեղեցու՝ որպես Աստծո և մարդկանց միջև միջնորդի մասին ուսմունքը:

Բոյարական դումա — Ռուսիայում (ապա՝ Ռուսաստան) Մեծ իշխանին կից գերագույն խորհուրդ (ցարին կից՝ 1547 թ-ից) X դարից մինչև XVIII դ.: Ազնվականության այս ներկայացուցչական մարմինն ուներ օրենսդիր խորհրդատվական բնույթ, քննարկում էր ներքին և արտաքին քաղաքականության հարցեր:

Գիլդիա — Միջնադարյան Եվրոպայում առևտրականների միավորում, որ ուներ իր կանոնադրությունը և պաշտպանում էր միության անդամների շահերը:

Դեկան *(լատ.՝ դասանապետ)* — 1. զինվորական աստիճան. Հին Հռոմում տասը զինվորի պետ, 2. ֆակուլտետի ղեկավար բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում:

Եռադաշտային համակարգ — Հողի մշակման համակարգ: Մշակովի հողատարածքը բաժանվում էր երեք մասի՝ առաջինում կատարվում էր գարնանացան, երկրորդում՝ աշնանացան, երրորդը թողնվում էր հանգստի: Մի քանի տարին մեկ դրանց տեղերը փոխվում էին, որպեսզի հողի բերքատվությունը վերականգնվեր:

Թագավորական դոմեն *(լատ.՝ տիրույթ)* — Ֆրանսիական թագավորի ժառանգական հողային տիրույթների ամբողջությունը:

Ժողովուրդների մեծ գաղթ — IV–VII դարերում Հռոմեական կայսրության սահմանամերձ շրջաններից դեպի կայսրության տարածք ներխուժած բարբարոսական ցեղերի տեղաշարժերի ընդհանուր անվանումը:

Ինդուլգենցիա *(լատ.՝ ողորմություն)* — Մեղքերի թողության շնորհագիր, որոնց վաճառքը վերածվել էր եկեղեցու և հոգևորականության հարստացման աղբյուրի:

Իսլամ *(արաբ.՝ հնազանդ)* — Համաշխարհային երեք կրոններից մեկը (քրիստոնեության և բուդդայականության հետ): Հիմնադրել է Մուհամեդը VII դ.: Սուրբ գիրքը կոչվում է Ղուրան: Իսլամի հետևորդները կոչվում են մուսուլմաններ:

Խալիֆա *(արաբ.՝ հաջորդող)* — Մուսուլմանական պետության բոլոր մուսուլմանների ղեկավարը, որը փոխարինում է մահացած Մուհամեդ մարգարեին:

Խաչակիր, խաչակրաց արշավանքներ — 1096–1270 թթ. ընթացքում արևմտաեվրոպական երկրների և կաթոլիկ եկեղեցու կողմից դեպի Արևելք կազմակերպվեցին 8 արշավանքներ քրիստոնեական սրբավայրերը մուսուլմաններից ազատագրելու համար: Արշավանքի մասնակիցներն իրենց թիկնոցներին կրում էին խաչեր, այդտեղից էլ՝ նրանց խաչակիր անվանումը:

Խորհրդարան *(պառլամենտ) (ֆրանս.՝ խոսելու տեղ)* — Բարձրագույն ներկայացուցչական օրենսդիր մարմին: Առաջին խորհրդարանը հրավիրվել է Անգլիայում 1265 թ.՝ որպես ներկայացուցչական մարմին: Այլ երկրներում այն կոչվում է կոնգրես, կորտեսներ, ռայխստագ, սեյմ և այլն:

Կաբուկի — Այսպես է կոչվում թատրոնը միջնադարյան Ճապոնիայում:

Հայկական արքայատոհմ — Բյուզանդիայում 867–1056 թթ. կառավարած Հայկական (Մակեդոնական) արքայատոհմ: Հիմնադիրն էր հայազգի Վասիլ (Բարսեղ) I–ը:

Հավատաքննություն, *(ինկվիզիցիա) (լատ.՝ հետաքննություն)* — Կաթոլիկ եկեղեցու դատական և քննչական կազմակերպություն, որը ստեղծվել է 1215 թ. կաթոլիկ եկեղեցու հակառակորդներին հալածելու համար: Գոյություն է ունեցել XIII–XIX դդ. Արևմտյան Եվրոպայի գրեթե բոլոր երկրներում, հատկապես մոլեգնել է Իսպանիայում և Իտալիայում:

Հերետիկոս — Աղանդավոր մարդ, որը հրաժարվել է քրիստոնեական հավատքից, եկեղեցական կանոններից և ծիսակատարություններից: Հերետիկոսները դաժանորեն հետապնդվում էին եկեղեցու և իշխանությունների կողմից:

Հիջրա — Մեքքայից Մեդինա Մուհամեդի փախուստը 622 թ.: Այս տարեթիվն էլ համարվում է մուսուլմանական թվարկության առաջին տարին:

Հումանիստներ — Բառացի՝ մարդասերներ. այդպես էին անվանում Վերածննդի շրջանի մշակութային գործիչներին, որոնց ստեղծագործության առանցքում մարդն էր:

Ճիզվիտներ *(հիսուսյաններ, Հիսուս անվան լատ. ձևից)* — Կաթոլիկ վանական միաբանության անդամներ (պաշտոնական անվանումը՝ «Հիսուսի ընկերություն»): Հիմնադրել է իսպանացի ազնվական Իգնատիոս Լոյոլան 1534 թ.: Նպատակը կաթոլիկության պաշտպանությունն ու տարածումն է, Հռոմի պապի իշխանության ամրապնդումը: 2012 թ. դրությամբ ճիզվիտների միաբանությունն ուներ մոտ 18 000 անդամ: Պատմության մեջ առաջին անգամ՝ 2013 թ., այս միաբանության անդամն ընտրվեց Հռոմի պապ՝ Ֆրանցիսկ I–ը:

Մայորդոմ *(լատ.՝ տան ավագ)* — Ֆրանկական թագավորությունում Մերովինգների օրոք (V դ. վերջ — VIII դ. սկիզբ) արքունի տնտեսության և թագավորական ունեցվածքի կառավարիչը: Մայորդոմին նշանակում էր անձամբ թագավորը: Աստիճանաբար մայորդոմի պաշտոնը դարձավ ժառանգական: Հետագայում նրանք իրենց ձեռքում կենտրոնացրին պետական ամբողջ իշխանությունը:

Մանուֆակտուրա — Աշխատանքի բաժանման և տեխնիկայի օգտագործման վրա հիմնված ձեռնարկություն, որտեղ, սակայն, տիրապետող էր ձեռքի աշխատանքը:

Նորմաններ, վիկինգներ, վարյագներ — Սկանդինավիայում վաղ միջնադարում բնակվող ցեղերի ընդհանրական անվանումներ:

Շիաներ և սուննիներ — Իսլամի երկու ուղղություններ: Գլխավոր տարբերությունը այն հարցի շուրջ է, թե ով է Մուհամեդի ժառանգորդը:

Պագոդա — Բազմահարկ աշտարակների ձևով տաճարներ միջնադարյան Չինաստանում:

Պապական պետություն *(մարզ)* — Ստեղծվել է VIII դարում Միջին Իտալիայում: Հռոմի պապի աշխարհիկ իշխանության տարածք: Հզորության գագաթնակետին է հասել XII–XIV դարերում, երբ Հռոմի պապերը փորձում էին իրենց ենթարկել եվրոպական երկրների գահակալներին:

Պրիկազ — Իվան Ահեղի օրոք Ռուսաստանում ստեղծված պետական կառավարման գործակալությունների անվանումը: Համարժեք է ներկայիս նախարարություններին:

Ռեկոնկիստա — Բառացի՝ հետնվաճում. իսպանացիների կողմից մուսուլմաններից իրենց երկրի հետնվաճումը, ազատագրումը: Այն սկսվել էր արաբների կողմից Իսպանիայի գրավումից անմիջապես հետո՝ VIII դարից և շարունակվել է մինչև XV դ. վերջը:

Ռեֆորմացիա *(լատ.՝ վերափոխում)* — Արևմտյան և Կենտրոնական Եվրոպայում XVI դ. առաջին կեսին սկսված հասարակական–քաղաքական շարժում: Այն ուղղված էր կաթոլիկ եկեղեցու արմատական վերափոխմանը: Ռեֆորմացիայի սկիզբը դրվել է 1517 թ. Գերմանիայում Մարտին Լյութերի ելույթով: Ռեֆորմացիայի գաղափարախոսները ժխտում էին կաթոլիկ եկեղեցու անհրաժեշտությունը, հրաժարվում էին երկրպագել սրբապատկերները: Ռեֆորմացիան սկիզբ դրեց բողոքականությանը՝ որպես քրիստոնեության նոր ուղղություն:

«Ռուսկայա պրավդա» — Ռուսական օրենքների առաջին գրավոր հավաքածուն, որը ստեղծվել է Յարոսլավ Իմաստունի օրոք:

«Սալիական դատաստանագիրք» — Ֆրանկական թագավորության հիմնադիր Քլոդվիգի կարգադրությամբ ստեղծված ֆրանկների սովորութային իրավանորմերի ժողովածուն: Սալիական է կոչվել, որովհետև Քլոդվիգը ֆրանկական ցեղերից սալիական ճյուղի առաջնորդն էր:

Սամուրայ — Ռազմաավատատիրական դաս, զինվորական կաստա Ճապոնիայում: Նույնն է, ինչ ասպետը:

Սենյոր — Իր ենթակային հողաբաժին շնորհող, բաժանող ավատատերը: Հող ստացողը կոչվում էր վասալ:

Սյոգուն — Ճապոնիայի ռազմաավատատիրական կառավարիչների տիտղոս XII դարից մինչև XIX դ. կեսերը: Նրանց օրոք կայսերական արքայատոհմը զրկված էր իրական իշխանությունից:

Սրբազան հռոմեական կայսրություն *(կրճատ անվանումը)* — Ստեղծվել է 962 թ., երբ գերմանական թագավոր Օտտոն I–ը Հռոմում պապի կողմից թագադրվեց Հռոմեական կայսրության թագով: Ավելի ուշ Գերմանական թագավորությունը պաշտոնապես սկսեց կոչվել Գերմանական ազգի սրբազան հռոմեական կայսրություն:

Սքոլաստիկա *(հուն.՝ «դպրոց» բառից)* — XI–XIV դդ. միջնադարյան կրոնական փիլիսոփայություն, որը աչքի էր ընկնում պնդումների անժխտելիությամբ: Բնագիտության զարգացման հետ սքոլաստիկան անկում ապրեց:

Վասալ — տես «Սենյոր» հոդվածը:

«Վարյագներից հույներ տանող ճանապարհ» — Այս անունով է հայտնի այն առևտրական ճանապարհը, որը սկսվում էր Բալթիկ ծովից և հասնում Բյուզանդիայի մայրաքաղաք Կոստանդնուպոլիս:

Վերածնունդ *(Ռենեսանս)* — Հասարակական–քաղաքական, մշակութային շարժում. սկսվել է Իտալիայում XIV դարում: Վերածնունդը նշանավորվել է խոշոր հայտնագործություններով ու գյուտերով, ինչպես նաև անտիկ մշակույթի նկատմամբ հետաքրքրության արթնացմամբ: Բուռն կերպով զարգացել են գիտությունն ու արվեստը:

«Վերջին հռոմեացի կայսր» — Պատմության մեջ այդ անունով է մտել Արևելյան հռոմեական կայսրության (Բյուզանդիա) կայսր Հուստինիանոս I–ը (527–565 թթ.):

Ցար (լատ.՝ կեսար) — Ռուսաստանում 1547–1721 թթ. պետության ղեկավարի պաշտոնական տիտղոսը: Առաջինը ցար է թագադրվել Իվան IV Ահեղը: Պյոտր I–ի օրոք փոխարինվել է կայսր տիտղոսով, բայց շարունակվել է գործածվել:

Ուլուս *(փոխարքայություն)* — Մոնղոլական տերության վարչաքաղաքական խոշոր միավորների անվանումը:

«Քաղաքացիական իրավունքի հավաքածու» — Հուստինիանոս I–ի օրոք կազմված օրենքների ժողովածու, որի մեջ հավաքված են հռոմեական կայսրերի հրապարակած օրենքները:

Քրիստոնեական եկեղեցու 1054 թ. պառակտումը — Տեղի է ունեցել Հռոմի պապի և Կոստանդնուպոլսի պատրիարքի միջև քրիստոնեական եկեղեցին գլխավորելու համար մղվող սուր պայքարի արդյունքում: Պապը և պատրիարքը բանադրել են միմյանց ու խզել կապերը եկեղեցիների միջև: Կաթոլիկ և ուղղափառ եկեղեցիների միջև հաշտությունը տեղի է ունեցել մոտ հազար տարի անց՝ 1965 թ.:

Օպրիչնինա *(ռուս.՝ опричь, «բացի» բառից)* —Իվան Ահեղի կողմից պետության տարածքից իր համար առանձնացված հողատարածքի անունը: Ռուսաստանում XIV–XV դդ. այդ անունով էին կոչում իշխանի հողատարածքի այն մասը, որը իշխանի մահից հետո հատկացնում էին նրա այրուն: Իվան Ահեղը 1565–1572 թթ. հարուստ հողատարածքներ էր ընդգրկել օպրիչնինայի մեջ, որոնք ընկած էին երկրի հյուսիսում, հարավում և կենտրոնում, մտնում էր նաև Մոսկվայի մի մասը: Այստեղ գործում էր ցարի սեփական կառավարումը՝ Բոյարական դուման, պրիկազներ, զորք: Օպրիչնինա սկսեցին անվանել նաև Իվան IV–ի քաղաքականությունը՝ զանգվածային բռնություններ, մահապատիժ, հողերի բռնագրավում և այլն:

7

ՀԱՄԱՀԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՄՈՒՋԻՆ ԴԱՐԵՐ

Վաճառքի ենթակա չէ:

9 789939 687124

ԶԱՆԳԱԿ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

www.zangak.am
www.book.am